บทที่ 3
นาฏศิลป์เปรียบเทียบ และนาฏศิลป์ญี่ปุ่น

นาฏศิลป์พื้นเมืองดั้งเดิมของญี่ปุ่นมีอยู่ 2 แบบ คือ คาบูกิ (Kabuki) และโน้ะ (Noh) ละครคาบูกินั้นเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางแม้ในปัจจุบัน ส่วนละครโน้ะนั้นคนนิยมน้อยกว่า

ละครคาบูกิ (Kabuki)

เวทีละครคาบูกิเป็นยกพื้นสูง กว้างใหญ่มีแบบของตนเองโดยเฉพาะ คนนั่งดู ดู 3 ด้านเบื้องหน้าของเวที ตัวละครเข้าออกทางหน้าเวที โดยมีทางเดินยกพื้นสูง 2 สาย ผ่านผู้ดูมาสู่เวที (ปัจจุบันตัวละครก็ออกจากหลืบข้างเวทีเหมือนละครธรรมดา) ทางออกที่ผ่านคนดูนี้เรียกว่า ฮานามิชิ (Hanamichi) ตัวละครแสดงส่วนใดส่วนหนึ่งของเวทีเท่านั้น เป็นละครพูดแบบเก่า แต่งตัวแบบญี่ปุ่นโบราณ ดูๆ คล้ายๆ งิ้ว ตัวละครพูดเองบ้าง คนอื่นพูดแทนอย่างเจรจาโขนของเราบ้าง ท่าแสดงก็มีแบบแผนที่เคร่งฝึกหัดถ่ายทอดกันมา รวมทั้งการทำหน้าทำตาท่าทางก็จะต้องทำตามแบบแผน ด้วยการแต่งหน้าก็มีแบบว่าตัวใดจะแต่งหน้าอย่างไร มีการเขียนหน้าคล้ายงิ้วของจีน ตัวผู้ร้ายมีหน้าแดง ตัวพระเอกมีหน้าขาว และเส้นทุกเส้นที่เขียนบนหน้านั้นมีความหมายทั้งสิ้น จะบอกอายุ ตำแหน่ง อารมณ์ของตัวละคร ฉากก็จะเป็นการเต้นจะฟันกันอาวุธไม่ต้องถูก ผู้เล่นจะทราบว่าฟันท่าไหนและแรงเท่าใด และท่าไหนจึงถึงตาย การกินน้ำชาในเรื่องก็จะทำท่าดื่มโดยไม่ต้องมีถ้วยชา

การแสดงมีลูกคู่ร้องและมีดนตรีแบบโบราณ มีเสียงอยู่ไม่กี่เสียง เรื่องคาบูกิส่วนมากจะมีการฆ่าฟันกัน โศกนาฏกรรม และแม้จะเป็นสุขนาฏกรรมก็จะต้องมีฉากโศกเศร้าแทรกอยู่เป็นอันมาก บางทีก็มีไสยศาสตร์และอภินิหาร เนื้อเรื่องของละครคาบูกิมักจะเป็นเนื้อเรื่องที่ทราบกันดีอยู่แล้ว เหมือนเวลาคนไทยไปดูละครนอกละครใน โขน หรือละครพันทาง เช่น เรื่องสังข์ทอง อิเหนาหรือรามเกียรติ์ เรามิได้ไปดูเพื่อให้ทราบเรื่อง เราไปดูเพื่อจะได้ชมศิลปะการร่ายรำดนตรี และขับร้องมากกว่า และถือว่าเป็นศิลปะสมบัติประจำชาติ ละครคาบูกิ ใช้ผู้ชายเล่นล้วนๆ แม้แต่ตัวนางเอก มีเรื่องเล่าว่าในสมัยเยโด (Yedo Era) พวกพ่อค้าที่จัดละครคาบูกิก็ใช้หญิงแสดงล้วนและเลือกหญิงหน้าตาดีคนดูเกิดไปชอบคนเล่นขอแต่งงานจนเจ้าของโรงฝึกหาใหม่ไม่ทัน จึงคิดเอาผู้ชายแสดง และผู้ชายแสดงมาตลอดตัวชายที่แสดงเป็นตัวหญิง เรียกว่า ออนนากาต้า (Onnagata)

เวทีละครคาบูกิในประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันนี้สร้างฉากอย่างวิจิตร แต่ไม่นิยมประดับฉากมาก เวทีจะหมุนได้ ระหว่างแสดงฉากหนึ่งอยู่เขาสามารถจัดฉากตามไป โดยไม่ต้องเปลี่ยนฉาก เขาจัดอยู่หลังเวทีพอถึงเวลาก็หมุนออกมาใช้ได้เลย เนื่องจากละครคาบูกิจัดแสดงหลายเรื่องหลายตอน บางทีแสดงตั้งแต่เวลา 11.00 น. - 20.00 น. ใครจะเข้าชมเวลาใดก็ได้

บางคนชมตั้งหลายๆ ชั่วโมง ฉะนั้นจะมีที่นั่งดูพิเศษที่เจาะพื้นมีเตาอุ่นอาหารและชงชา ภายในโรงละครรับประทานไปดื่มไป ดูละครไปพลาง

เรื่องที่นำมาอ้างอิงและจัดแสดงโดยมากเป็นเรื่องของตาเคดะ อีสุโมะ (Takeda Izumo) เรื่องชูชิงกุระ (Chushingura) ค.ศ. 1748 ในเรื่องนี้มีพวกโรนิน (Ronins) 47 คน ตั้งต้นเรื่องก็มีโชกุนเจ้าของประสาทกำลังทำฮาราคีรี (Hara-Kiri) พอคว้านท้องเสร็จก็สั่งให้ศิษย์ที่ชื่อยุราโนสุเกะ ตัดหัวเขาเสียเพื่อมิให้ทรมาน ต่อจากนั้นพวกโรนินทั้ง 47 คน ก็แยกย้ายออกไปผจญภัยสร้างเรื่องขึ้นอีกมากมาย เป็นละครคาบูกิมีคาบูกิที่นิยมนำมาแสดงของตาเคดา อิสุโมะเหมือนกัน คือ เรื่อง "โรงเรียนประจำหมู่บ้าน" (The Village School) ตัวเอกชื่อเกนโซ (Genzo) เป็นลูกน้องผู้ซื่อสัตย์ของโชกุนผู้ถูกเนรเทศชื่อสุกาวาระ มิชิซาเนะ (Sugawara Michizane) ได้ลอบอุปการะบุตรชายของเจ้านายผู้ถูกเนรเทศไว้ เพื่อให้ปลอดภัย เกนโซได้ปลอมตัวเป็นครูสอนหนังสือ และให้ลูกชายของนายนั่งเรียนหนังสือปะปนไปกับเด็กชาวบ้าน หากศัตรูทราบเรื่องนี้จึงบังคับให้เกนโซไปตัดหัวเด็กชายส่งไปให้ เพื่อนผู้ซื่อสัตย์กับนายของเกนโซคนหนึ่งจึงจูงลูกชายของเกนโซมาให้ เพื่อให้ตัวศีรษะส่งไปแทนศีรษะทายาทของสุกาวาระ ตอนนี้น่าตื่นเต้นหวาดเสียว เคนโซจูงมือลูกชายเข้าไปในห้อง เสียงตัดศีรษะดังออกมาถึงคนดู เกนโซเดินออกมาบนเวทีพร้อมด้วยหีบใส่หัวของลูกชายตัวเอง เขาบอกกับศัตรูที่มารับศีรษะของเจ้าชายหนุ่มลูกของโชกุน สุกาวาระว่า "นี่แหละคือศีรษะของเจ้าชาย" เพื่อช่วยชีวิตของทายาทของสุกาวาระไว้

บางเรื่องก็เต็มไปด้วยความลึกลับมหัศจรรย์และไสยศาสตร์ เช่น เรื่องปิศาจของโยสุยะ (Yotsuya's Ghost) บทประพันธ์ของทสุรุยะ นามโบกุ (Tsuruya Namboku) เรื่องมีอยู่ว่า มีหญิงคนหนึ่งหลงรักอิเยมอนต้องการให้เขาทิ้งนางโออิวะ ภรรยาเดิม จึงลอบนำยาพิษที่อาจทำให้หน้าตาของนางโออิวะน่าเกลียดมาให้กิน นางโออิวะจึงกลับกลายเป็นหญิงที่มีหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว สามีก็ทอดทิ้งนางจึงฆ่าตัวตาย อิเยมอนแต่งงานใหม่กับหญิงนั้น พอถึงเวลาส่งตัว อิเยมอนเลิกผ้าคลุมหน้าเจ้าสาวออก หน้าของเจ้าสาวนั้นกลับกลายเป็นหน้าอันน่าเกลียดของนางโออิวะ ทำให้ผู้ที่เป็นสามีตกใจจนเสียสติและหน้าตานั้นตามมาหลอกหลอนจะหนีก็ไม่พ้น ทำให้อิเยมอนต้องตายในที่สุด

มีละครคาบูกิบางเรื่องที่เกือบจะไม่มีเนื้อเรื่องเลย แสดงเพื่อจะอวดศิลปะการร่ายรำที่ถือว่าเป็นแบบฉบับ เป็นความมุ่งหมายใหญ่ เช่นเรื่อง "นางงามลึกลับแห่งวิหารโคโซชิ" ซึ่งเป็นละครองก์เดียวจบ มี 4 ฉาก

เนื้อเรื่องเป็นนิยายของความรักอันรุนแรงของหญิงคนหนึ่งซึ่งมีต่อพระหนุ่มองค์หนึ่งในพระพุทธศาสนา สงฆ์ในศาสนาพุทธจะข้องแวะกับสตรีไม่ได้เป็นอันขาด จึงออกหนี นางก็ติดตามมิได้ลดละ และเนื่องจากนางเป็นผู้มีเวทมนตร์คาถาจึงแปลงร่างเป็นงูใหญ่ออกติดตามพระองค์นั้นไปจนถึงวิหารโดโซชิ (งูใหญ่เป็นเครื่องหมายของความพยายามไม่ถอถอยและความมั่นที่จะทำ รวมทั้งความหึงหวงของสตรีตามความเชื่อของคนญี่ปุ่น) พระองค์นั้นก็อุตส่าห์ปีนขึ้นไปซ่อนตัวอยู่ในระฆังใหญ่ ซึ่งแขวนอยู่บนเพดานวิหาร เมื่อเห็นว่าพระไม่ยอมลงมาแน่ นางจึงสาปพระและตัวนางเองให้ตายเสียพร้อมกัน ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเดิม ซึ่งผู้ดูจะต้องรู้มาก่อนมิได้นำมาแสดงบนเวที

เรื่อง "นางงามลึกลับแห่งวิหารโดโซชิ" นี้ ชาวญี่ปุ่นได้นำมาเล่นทั้งละครโน้ะและคาบูกิ ในละครเรื่องนี้มีฉากร่ายรำของนางงูในร่างของสาวงามซึ่งผู้ชายแสดง คนจะร่ายรำบทนี้ได้จะต้องมีฝีมือทางนาฏศิลป์สูงยิ่ง เรื่องเริ่มเอาตอนที่ต่อมาอีกหลายปี หลังจากนางงูและพระตายแล้ว ในฤดูใบไม้ร่วงปีหนึ่ง ได้มีพิธีฉลองระฆังที่หล่อใหม่ของวัดโคโซชิ

หญิงสาวสวยคนหนึ่งชื่อฮานาโกะ (Hanako) ความจริงก็นางงูกลับชาติมาเกิดออกมาบนเวที พลางร่ายรำและมีบทพรรณาถึงการเดินทางอันไกลแสนไกลมาจนถึงวิหารแห่งนี้ นางอ้อนวอนขออนุญาตพระที่เฝ้าวิหารให้ยอมให้นางเข้าไปในวิหารแล้วนางจะร่ายรำบูชาพระให้พระดู พระจึงยอมให้นางเข้าไปในนั้น

ม่านแดงสลับขาวหลังเวทีเปิด ฮานาโกะในชุดแดงและแต่งผมด้วยเครื่องประดับทองคำร่ายรำออกมา พอมาถึงที่ที่ระฆังแขวนอยู่ก็ชะงักตรึงอยู่กับที่เป็นครู่ คล้ายกับว่ามีอำนาจมหัศจรรย์ในระฆังบันดาลให้เป็นไป ชั่วครู่นางก็ได้สติร่ายรำต่อไปในแบบต่างๆ เช่น ใช้ผ้าบ้าง หมวกบ้าง เพื่อช่วยให้การร่ายรำน่าดูและไม่ซ้ำ (ในการร่ายรำตอนนี้ ศิลปินจะแสดงศิลปะการเปลี่ยนเครื่องแต่งกายที่รวดเร็วและงดงาม เรียกว่า ศิลปะฮิกินุกิ (Hikinuki) ซึ่งเป็นศิลปะที่ใช้เฉพาะในละครคาบูกิเท่านั้น พระทั้งหลายเกิดความบันดาลใจ จึงร่ายรำไปกับนางด้วย

ฮานาโกะ ร่ายรำไปจนถึงท่าสุดท้าย นางชำเลืองตาดูระฆัง ระฆังจึงตกลงมาทับนาง ตอนจบเรื่องนี้จบได้ 2 วิธี คือ จะจบในนางฮานาโกะอยู่ในร่างของคนหรืองูก็ได้ หากอยู่ในร่างของงูก็จะต้องใช้ศิลปะฮิกินุกิ เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวชุดคนแขวนไว้บนระฆังและนางอยู่ในร่างของงู หากจบในร่างของคนก็จะมีท่าร่ายรำเป็นพิเศษ แล้วทอดร่างระทวยลงกับระฆังซึ่งงดงามมีศิลปะอย่างยิ่ง

จะเห็นได้ว่า คาบูกิ เรื่อง "นางงามลึกลับแห่งวิหารโดโจชินี้" เนื้อเรื่องแทบจะไม่มีอะไรเลย เพราะมีความประสงค์จะแสดงฝีมือร่ายรำของนางงู ตัวละครชายที่แสดงเป็นนางฮานาโกะนั้นจะต้องเป็นตัวฝีมือเอกระดับประเทศเสมอ

ละครโน้ะ

ละครโน้ะ นิยมเล่นกันมาตั้งแต่ราวๆ ศตวรรษที่ 14-15 แห่งคริสต์กาล ผู้ที่ปรับปรุงละครโน้ะจนเป็นรูปร่างแบบฉบับนั้นเป็นพ่อลูกกันชื่อ กานามิ กิโยสุกุ พ่อและเซอามิ โมโตกิโย บุตร ละครโน้ะเกิดขึ้นจากศาสนาและเดิมจัดแสดงตามวิหาร และเป็นการบันเทิงสำหรับชนชั้นผู้ดี มีกฎข้อบังคับหยุมหยิมและเคร่งครัดมาก ต่อมาข้อบังคับบางอย่างของโน้ะที่คนต้องการจะเปลี่ยนแปลงแล้วทำไม่ได้ จึงกลายมาเป็นข้อบังคับและวิธีฝึกละครคาบูกิไป

เวทีโน้ะทำง่ายๆ เป็นสี่เหลี่ยมด้านเท่าคล้ายๆ เวทีมวย ยาว 18 ฟุต คนดูได้รอบด้าน ทางขวามือจะยกพื้นเตี้ยๆ สำหรับลูกคู่นั่ง และด้านหน้ามียกพื้นเตี้ยๆ ต่ำกว่าเวทีสำหรับวงดนตรี ห้องแต่งตัวละครเป็นห้องต่างหากสร้างทางซ้ายของเวที แต่งตัวเสร็จแล้วค่อยปล่อยตัวในนั้น จากห้องแต่งตัวมีทางเดินขึ้นเวที เรียกว่า ฮาชิกาการิ หรือสะพาน เนื่องจากเดิมการแสดงละครโน้ะแสดงในที่ที่มีร่มไม้ ฉะนั้นเพื่อรักษาของเดิม บนทางเดิน ฮาชิกาการิ จึงมีต้นไม้ประดิษฐ์และสะพานเล็กๆ ฉากก็ง่าย มีฝาไม้หลังเวที ทาสีด้านเดียวคือด้านที่หันเข้าหาคนดู บนฝาแผ่นนั้นเขียนรูปต้นสนและไผ่ไว้ห่างๆ และจะมีกิ่งสน 3 กิ่ง ยื่นมาแตะกับทางเดินฮาชิกาการิ เสมอ

เครื่องแต่งตัวละครโน้ะหรูหราและสีสวยสดยิ่งนัก และหน้ากากที่ตัวละครสำคัญใช้ก็เป็นประณีตศิลปะประจำชาติของญี่ปุ่น เพราะสร้างวิจิตรและเต็มไปด้วยศิลปะหน้ากากบางอันเก็บรักษาตกทอดกันมาแต่โบราณกาล ยิ่งหน้ากากเก่าจะเห็นว่าประณีตสุดยอด งดงามไม่มีที่เสมอ ผู้เล่นเป็นชายทั้งหมด และจะต้องหัดเล่นละครโน้ะมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กๆ พอเดินแข็ง ท่าทางแม้จะเคลื่อนไหวเพียงเล็กน้อย ก็มีความหมายทั้งหมด พัดที่ถือกระดิกนิดเดียวก็

แสดงให้เห็นอารมณ์ของตัวละคร ความคิดจะแสดงได้ด้วยแขน มีโรงเรียนของรัฐบาลสำหรับหัดละครโน้ะ โรงเรียนเหล่านี้จะเคารพกฎเกณฑ์เดิมอย่างยิ่งจะไม่มีใครคิดเปลี่ยนแปลงอะไรเลย ส่วนมากละครโน้ะจะถ่ายทอดความรู้จากพ่อมาให้ลูก มีตำราเขียนไว้ละเอียดลออ เล่นช้าอืดอาด คนจึงไม่นิยมเท่าคาบูกิ และรัฐบาลญี่ปุ่นก็รักษาไว้อย่างดียิ่ง ท่ารำซ้ำเรื่องก็มีจำนวนจำกัด เพราะท่าจำกัดไว้เช่นนั้น เรื่องเท่าที่มีคนราบรวมไว้มีประมาณ 800 เรื่องเศษ แต่นำมาแสดงเพียง 250 เรื่อง ใน 800 เรื่องนี้แต่งในศตวรรษที่ 17 แห่งคริสต์กาลเสียประมาณครึ่งหนึ่ง ที่เหลือนอกนั้นก็เป็นละครโน้ะในศตวรรษที่ 18 และมี 2 คน พ่อลูกที่เล่นนานมาแล้วเป็นผู้สร้างไว้เป็นส่วนมาก การเล่นละครโน้ะนั้นถือว่าเป็นเรื่องสูงและจะแสดงในโอกาสอันสำคัญยิ่งเท่านั้น

การจัดแสดงละครโน้ะครั้งหนึ่งนั้น จะต้องมีละครโน้ะ 5 ประเภท เล่นติดต่อกันคือ

ละครโน้ะประเภทตลก มีพระอาทิตย์เป็นตัวเอก

ละครโน้ะที่มีตัวปีศาจของแม่ทัพที่ตายไปแล้วเป็นตัวเอก

ละครโน้ะที่มีหญิงสูงศักดิ์ เป็นตัวเอก

ละครโน้ะที่เต็มไปด้วยอิทธิปาฏิหาริย์

ละครโน้ะที่มีคติสอนศีลธรรมและคุณความดี

ตัวละครโน้ะในเรื่องหนึ่งๆ จะมีตัวแสดงระหว่าง 2-6 ตัว มีพระเอก ผู้ช่วยพระเอก เด็ก ตัวประกอบ ผู้ช่วยหรือเพื่อนพระเอกจะต้องมีผู้ติดตามที่สำคัญมากสำคัญน้อยอีก 1 และตัวนางเอก ญี่ปุ่นยังมีหุ่นครึ่งคนจริงๆ เรียกว่าหุ่นบันราคุซา (Bunraguza) ซึ่งการชักยากยิ่งนัก เคลื่อนไหวได้แทบทุกอวัยวะ และหุ่นตัวหนึ่งบางทีต้องใช้คนชักถึง 3-4 คน เรื่องที่เล่นก็มักจะใช้เรื่องเดียวกับละครโน้ะ

ในสมัยเดียวกันนี้ยังมีละครอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า ละคนเกียวเย็น (Kyogen) เป็นสลับฉากที่ตลกหรือแสดงแบบจำอวด เล่นสลับฉาก ละครโน้ะ เพื่อผ่อนคลายอารมณ์จากละครโน้ะ อันเนิบนาบและเคร่งขรึม

นาฏศิลป์จีน

เช่นเดียวกับนาฏศิลป์ของประเทศอื่นๆ นาฏศิลป์ของจีนก็เริ่มต้นด้วยพิธีทางศาสนาเหมือนกัน แต่ก็ไม่มีหลักฐานอะไรที่จะอ้างอิงได้อย่างแน่นอน ตามนิยายของจีน การละครที่แสดงบนเวทีของจีนเริ่มต้นในราชวงศ์เช้า (Chow) ซึ่งครองแผ่นดินจีนตั้งแต่ปี 1122-255 ก่อนคริสต์ศักราช บางกระแสก็ว่านาฏศิลป์ในรูปของงิ้ว หรืออุปรากรของจีนนั้นเกิดในสมัยราชวงศ์ซ้อง เมื่อประมาณ 1,000 ปี มานี้ เนื่องจากมีขุนนางกังฉินผู้มักใหญ่ใฝ่สูงคนหนึ่งคิดล้างราชวงศ์จีน จึงจัดให้มีการแสดงงิ้ว เพื่อล่อเจ้านาย ขุนนางและประชาชนมิให้เอาใจใส่กับกิจการบ้านเมือง ตนจะได้ชิงอำนาจจากกษัตริย์ได้โดยสะดวก

แต่หลักฐานที่มีจารึกไว้แน่นอนก็คือ จักรพรรดิหมิงฮวง แห่งราชวงศ์ถังโปรดงิ้วมาก ทรงอุปการะ สนับสนุนงิ้วเป็นแบบอย่างมาจนถึงทุกวันนี้ ในศตวรรษที่ 8 แห่งคริสต์กาล ในปัจจุบันมีบทละครสำหรับเล่นงิ้วอยู่ 130 เรื่องเศษ กษัตริย์แห่งราชวงศ์หยวน (Yuan) ซึ่งครองราชย์ระหว่าง ค.ศ.1280 - ค.ศ. 1368 เป็นผู้รวบรวมมาเก็บรักษาไว้ ละคร

นาฏศิลป์ของราชวงศ์หยวนเต็มไปด้วยศิลปะและยังคงยึดเป็นแบบครูแสดงมาจนถึงทุกวันนี้ แล้วตัวละครจริงๆ ที่แสดงเมื่อครั้งราชวงศ์หยวนนั้นจะนำมาแสดงไม่ได้ เพราะภาษาโบราณมาก เล่นแล้วคนไม่เข้าใจเนื้อเรื่องและแบบอย่างยังคงนำมาใช้กันอยู่

เวทีละครจีน (งิ้ว) เป็นยกพื้นคล้ายโรงละครสมัยพระนางเอลิซาเบธที่ 1 คนนั่งดู 3 ด้าน ผู้ชายนั่งดูบนพื้น หญิงนั่งดูสูงกว่าทำเป็นบ๊อกซ์ โรงบางโรงมีเฉลียงไว้ให้เป็นที่สำหรับเจ้านายเสด็จมาดู ไม่มีการใช้ฉาก แต่จะมีม่านหลังเวทีซึ่งปักด้วยมืออย่างวิจิตรงดงามยิ่ง

เวลาแสดงผู้กำกับเวทีและผู้ช่วยมีสิทธิ์จะเดินออกมาบนเวทีนำเครื่องมือที่ตัวแสดงจะใช้ในการแสดงมายื่นให้ตามโอกาส ถ้าเครื่องแต่งตัวเกิดหลุดหรือหลวมแสดงไม่ถนัด จะมีคนออกมาช่วยแต่งตัว และแก้ไขให้โดยที่ตัวแสดงไม่ต้องเดินไปแก้ไขหลังโรง ผู้ดูจะต้องไม่เอาใจใส่ เอาใจใส่แต่ตัวละครเท่านั้น

นอกจากนี้การแต่งฉากอาจจะสมมติต่างๆ เช่นเอาเก้าอี้ธรรมดาๆ ออกมาตั้งไว้ข้างเวทีตัวหนึ่ง ก็เพื่อให้คนดูงิ้วทราบว่าเป็นก้อนหินใหญ่ หรือกำแพงเมือง เอาพรมหรือกระดาษมีลายหรือภาพดอกไม้ออกมาแขวนไว้ส่วนหนึ่งส่วนใดของเวทีก็แปลว่า ส่วนนั้นเป็นส่วนดอกไม้อันงดงามในคฤหาสน์ของเศรษฐีหรือในพระราชฐาน ถ้าเผื่อเป็นโต๊ะที่ตัวละครจะขึ้นไปยืนได้ก็แปลว่าขึ้นไปยืนบนภูเขา ถ้าตัวละครจะข้ามแม่น้ำ หรือลำธารจะมีคนออกมาจากในโรง เอาธงเขียนรูปปลาให้ผู้แสดงถือเดินไปมาบนเวที ก็แปลว่าข้ามแม่น้ำหรือลำธารไปแล้ว ถ้าเป็นการขี่ม้ามาก็จะเดินโขยกเร็วๆ ถือแซ่หวดซ้ายหวดขวา (ของไทยมีรูปม้าติดที่เข็มขัด) คนดูจะเข้าใจตามนั้นและใช้จินตนาการโดยกว้างขวาง

ตัวแสดงบนเวทีจะมี 4 ประเภท (แต่งตามระดับเสียงของการร้องเพลงของตัวละคร)

ตัวพระตัวเอก เสียงแบริโทน (Baritone)

ตัวพระเอก (บางคณะ) และตัวสำคัญในเรื่อง เสียงเทนเนอร์ (Tenor)

ตัวนาง เสียงโซปราโน (Soprano)

ตัวตลก ตัวโกงที่หยาบช้า เสียงบาสส์ (Bass)

วิธีแสดงก็วางไว้เป็นแบบแผนคือ ตัวเล่นผู้หญิงจะต้องกล่อมตัวอยู่ตลอดเวลาที่แสดง ตัวหญิงแก่ต้องตัวสั่นและหลังโกง ตัวพระเอกเดินผึ่งผาย ตามท่าของพระเอกซึ่งมีแบบวางไว้ ตัวผู้ร้ายเดินแขนกางมาก และโคลงตัวมาก พอตัวะครเดินออกมาจากฉากคนดูก็จะรู้ว่าเป็นตัวอะไรโดยยังไม่ต้องร้องเพลงหรือพูดก็ได้

เครื่องแต่งตัวนั้นสร้างอย่างหรูหรา วูบวาบแลแพรวพราวสีสดตัดกันหลายๆ สี บางทีถึงรุ่มร่ามทำให้แสดงไม่สะดวกต้องมีท่าสะบัดมือสะบัดขา เพื่อเก็บแขนเสื้อ หรือชายเสื้อ การแต่งหน้าจะแต่งหนาและเข้มจนเกือบคล้ายกับการสวมหน้ากาก เกือบเหมือนกับการแต่งกายของละครคาบูกิ บนหน้าตัวผู้แสดงชาย บางทีมีการเขียนเป็นสามเหลี่ยมวงกลมเป็นเส้น ฯลฯ ทุกสิ่งที่เขียนบนหน้าแสดงถึงอายุ นิสัย และอารมณ์เสมอ มีวิธีเขียนหน้างิ้วอยู่ประมาณ 200 แบบ ลักษณะเส้นและสีที่เขียนหน้ามีความหมายเสมอ

ผู้แสดงงิ้วอายุจะประมาณ 16-30 ปี การหัดจะต้องหัดตั้งแต่เด็ก มีการท่องบทขึ้นใจเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ไม่มีการบอกบท การฝึกหัดจึงเข้มงวด มีการลงโทษทางกาย การทุบตี

งิ้วหรืออุปรากรจีนนั้นเหมือนโอเปราของตะวันตกมากกว่าจะเป็นสุขนาฏกรรมหรือโศกนาฏกรรม ดนตรีที่เล่นประกอบหรือคลอ จะเล่นดังมาก เป็นเครื่องตีและเครื่องเป่าเล่นคลอการแสดงเมื่อไม่มีบทเจรจา เดิมงิ้วจะมีแต่ผู้ชายไม่มีผู้หญิง เวลาร้องและพูดคนเดียวจะยาวมาก นานๆ จึงจะมีบทเจรจาธรรมดาเสียทีหนึ่ง งิ้วเหมือนละครสันสกฤตในสมัยเดียวกัน ผิดกันก็ที่ว่างิ้วจะเน้นบทเศร้ามากกว่าบทธรรมดา ตลกก็ไร้สาระกว่า และบทที่เกรี้ยวกราดอารมณ์ร้ายก็แสดงให้มากกว่าความเป็นจริงอย่างมาก

เรื่องมักจะอิงพงศาวดาร และแสดงเรื่องของท้องถิ่นใดก็จะอิงพงศาวดารของท้องถิ่นนั้น ใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมพื้นเมือง เรื่องมักจะเป็นโศกสุขนาฏกรรม (Tragi-comedies) เนื้อเรื่องมักเศร้าฆ่ากัน พลัดพรากจากกันแล้วก็กลับมาพบกันอีก เพราะการแสดงงิ้วในประเทศจีนสมัยโบราณนั้นต้องการให้เป็นกฎดำเนินชีวิตที่มิได้ตราไว้ (Invisible Law) เช่น เรื่องซีเชียงซี (The Western Chamber) ความจริงเอาเรื่องถึง 5 เรื่องมาผูกเป็นเรื่องเดียว แต่แยกออกเป็นตอนๆ 5 ตอน ตอนสำคัญตอนหนึ่งชื่อ "เขียนวง" (A Circle of Chalk)

เรื่องมีอยู่ว่าไฮ้ตังสาวงามผู้ยากจนได้ตกมาเป็นภรรยาน้อยของมาชุนชิว ภรรยาหลวงเป็นผู้ไม่มีบุตร และเล่นชู้กับชายหนุ่มชื่อเข้า เสมียนรัฐบาล เลยสมคบกับชู้วางยาสามีเสียและเพื่อจะได้ทรัพย์สมบัติของสามี นางจึงแอบอ้างว่าบุตรชายของมาชุนชิ้วและนางไฮ้ตังเป็นลูกของนาง แล้วก็ติดสินบนตุลาการให้ตัดสินความให้นางชนะ นอกจากนี้ยังติดสินบนเจ้าเมืองที่คดโกงคนหนึ่งชื่อ โซชุนอีกด้วย นางไฮ้ตังจึงถูกจับไปล่ามโซ่ บังเอิญเปาบุ้นจิ้นมาตรวจราชการ จึงออกตัดสินความคดีนี้ด้วยตนเอง ให้เบิกตัวโจทก์จำเลยมาให้การ พอได้ฟังคำให้การของหญิงทั้งสอง เปาบุ้นจิ้นจึงหยิบดินสอพองเขียนเป็นวงกลมไว้บนม้าสูงให้นำเอาตัวเด็กชายคนกลางมาวางในวงกลมและสั่งให้หญิงทั้งสองแย่งเด็กกันเอาเอง ใครดึงเด็กออกจากวงกลมได้ เด็กก็จะเป็นลูกของคนนั้น นางไฮ้ตังไม่ใจแข็งพอที่จะยื้อยุดตัวเด็กจากภรรยาหลวงซึ่งเป็นโจทก์ได้ เพราะเกรงเด็กจะเจ็บและเป็นอันตราย จึงยอมแพ้และบอกมอบบุตรให้ภรรยาหลวงไป เปาบุ้นจิ้นจึงพิพากษาลงโทษโจทก์ ชู้ และเจ้าเมือง แล้วคืนบุตรให้แก่นางไฮ้ตังไป เพราะทราบว่าแม่แท้จริงเท่านั้นจะทนไม่ได้แม้แต่จะเห็นลูกได้รับความเจ็บปวด

การออกมาแสดงบนเวทีนั้นตัวงิ้วจะมีกฎว่า

- พอปรากฏตัวบนเวที จะต้องเดินออกมาที่หน้าเวที ประกาศชื่อแซ่ บรรพบุรุษ การศึกษาอบรม คุณสมบัติทำอะไรมาแล้วบ้าง จะโกงจะซื่อสัตย์บอกเองหมด
- ทำตามหลักเกณฑ์แบบแผนของงิ้วโดยเคร่งครัด
- จำบทให้แม่น ไม่มีการบอกบท
- ปัจจุบันนี้ฉากเจริญและพัฒนาไปมาก ตัวงิ้วจะต้องแสดงให้สอดคล้องกับฉากด้วย งิ้วแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ

1. งิ้วเหนือ เรียกว่างิ้วปักกิ่ง (Peking Opera) มีสถาบันฝึกคล้ายโรงเรียนนาฏศิลป์ ตัวงิ้วได้รับการศึกษาสูงและมีแบบแผนปราณีตอย่างยิ่ง เคยมีพระเอกอุปรากรจีนคนหนึ่งชื่อ บั้วลั้งฮวง ได้รับการยกย่องทั่วโลกว่าเป็นนักแสดงโอเปร่าระดับโลกเมื่อ ค.ศ. 1920

2. งิ้วกวางตุ้ง (Cantonese Opera) ถือว่าเป็นงิ้วใต้ พวกงิ้วใต้ยังมีงิ้วไฮนาน (Hainanese Opera) และงิ้วแต้จิ๋ว (Taechiew Opera) ขณะนี้ทั่วโลกไม่ค่อยทราบรายละเอียดของอุปรากรจีนในแผ่นดินใหญ่ แต่ก็มีงิ้วที่ขึ้นชื่อในปัจจุบัน คืองิ้วฮ่องกง (Hong Kong Opera) แต่ละคณะจะมีแบบแผนแตกต่างกันออกไปไม่มากนัก ตัวอย่างการแสดงงิ้วขณะตัวแสดงออก นางไฮ้ตัง

"ข้าพเจ้ามีนามว่าไฮ้ตัง ตกมาเป็นภรรยาน้อยของท่านเศรษฐีมาเป็นเวลา 5 ปีแล้ว มารดาของข้าพเจ้าสิ้นชีวิตไปอยู่สรวงสวรรค์นานแล้ว ข้าพเจ้ามีพี่ชายอยู่คนหนึ่งก็หายสาปสูญไปจนกระทั่งบัดนี้ข้าพเจ้าก็ไม่รู้ว่าไปอยู่ที่ใด ตั้งแต่จากกันข้าพเจ้าไม่เคยได้รับข่าวคราวจากพี่ชายของข้าพเจ้าเลย บุตรชายของข้าพเจ้าที่มีกับท่านเศรษฐีมานั้นชื่อจิงหลาง ขณะนี้มีอายุ 3 ขวบแล้ว ติดตามคุณนายมาภรรยาหลวงของท่านเศรษฐีไปทุกหนทุกแห่ง วันนี้เป็นวันเกิดครบรอบ 3 ขวบของบุตรชายของข้าพเจ้า แต่ท่านเศรษฐีและคุณนายพาตัวจิวหลางออกไปไหว้พระตามวัดต่างๆ ตั้งแต่เช้า ข้าพเจ้าจะไปเตรียมอาหารและน้ำชาไว้ เพราะคงจวนจะกลับกันแล้ว....ไฮ้ตังเอย อะไรจะนำความสุขมาสู่ท่านสามีแล้วไฮ้ตังจะทำเสมอ เอทำไมจึงกลับกันข้า ต้องออกไปดู

(ร้องเพลงถึงความสุข ความสะดวกสบาย ความรักของท่านเศรษฐีที่มีต่อนาง)

นาฏศิลป์อินเดีย

ละครอินเดียที่ตกมาถึงสมัยปัจจุบันเขียนด้วยภาษาสันสกฤต และนักเขียนบทละครสันสกฤตที่ใหญ่ยิ่งที่สุดคือ กาลิทาส ซึ่งเป็นผู้เขียนตำรานาฏศิลป์ที่ขื่อว่า ตำรานาฏยศาสตร์ (Science of Dramaturgy) ซึ่งเป็นตำรานาฏศิลป์ที่ยึดเป็นแบบฉบับมาจนถึงทุกวันนี้ แต่เมื่อประมาณ 30 ปีเศษมานี้เอง ได้มีคนค้นพบบทละครสันสกฤตของนักแต่งบทละครอินเดียอีกคนหนึ่งชื่อ ภาสะ (Bhasa) ถึง 12 เรื่อง เป็นบทละครที่ใช้เล่นในราชสำนักและใช้เล่นกันมาเป็นเวลานาน

การละครสันสกฤตโบราณไม่ว่าจะเป็นของกาลิทาส หรือภาสะ จะมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

1. เรื่องและฉากจะต้องเป็นไปในราชสำนักเสมอ โอ่อ่าและวิจิตรพิสดาร (ยกเว้นเรื่องของภาสะเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นชีวิตของชาวบ้านซึ่งจะกล่าวละเอียดในตอนหลัง)

2. โรงละครจะอยู่ในพระบรมมหาราชวัง การสร้างเวทีประณีตเป็นที่สุด สร้างแข็งแรงและถาวร ขนาดจะต้องวัดกันแล้ววัดกันอีกให้ได้กำหนดตามตำราเวทีเป็นยกพื้น มีเสาใหญ่ทางละต้น เป็นเครื่องหมายของวรรณะ (Castes) ทั้ง 4 ของอินเดีย เวลาจะสร้างต้องมีพิธีใหญ่ก่อนลงเข็มหรือวางราก เริ่มจากผู้จัดการละครจะต้องอดอาหาร 3 วันเต็มๆ พิธีต่างๆ ในการสร้างโรงละครจะทำกันอย่างเคร่งครัด และศักดิ์สิทธิ์ยิ่งนัก

ตัวโรงจะทำเป็นโรงโถงยาว ยาวประมาณ 100 ฟุต และกว้างประมาณ 50 ฟุต แบ่งตามยาวออกเป็น 2 ตอนเท่าๆ กัน ส่วนหนึ่งเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินและข้าราชบริวาร อีกครึ่งหนึ่งเป็นเวทีสำหรับแสดง ด้านหลังเวทีมีม่านปิดเปิดได้เพราะช่วงในจะเป็นฉากอีกฉากหนึ่งซึ่งจะวิจิตรพิสดาร และมักจะเป็นฉากจบเรื่อง

3. นาฏศิลป์ตะวันออกไม่ค่อยจะทุ่มเทในเรื่องฉากมากเท่าการแต่งหน้า การแต่งกายและท่าแสดง การเคลื่อนไหวของอวัยวะทุกส่วนมีความหมายทั้งสิ้น เช่น การเคลื่อนไหวหรือโยกศีรษะ ดวงตา แขน ขา นิ้ว มีแบบฉบับ

วางไว้ตายตัวทั้งสิ้น ท่าแสดงจะผิดจากธรรมชาติมาก แต่คนดูละครเป็นก็จะเข้าใจว่าท่าเหล่านั้นหมายความว่าอะไร ล้วนแต่แสดงความนึกคิดและอารมณ์ทั้งสิ้น เช่นในเรื่องศกุนตลา ตัวนางเอก แสดงอาการกลัวผึ้งที่บินมาตอม ก็จะขยับและโยกศีรษะไปทางซ้ายขวา ริมฝีปากและมือสั่น แล้วเอาฝ่ามือปิดหน้า เวลาเก็บดอกไม้ก็จะยื่นแขนออกเป็นเส้นตรงไปข้างหน้า มือขวาจะทำท่าเด็ดดอกไม้แล้วใส่ลงในตะกร้า

4. เรื่องของนาฏศิลป์อินเดียจะเป็นสุขนาฏกรรมทั้งหมด จะนำเรื่องที่ลงท้ายด้วยความเศร้าไปแสดงในราชสำนักไม่ได้ ซึ่งตรงกันข้ามกับละครสมัยเดียวกันของทางตะวันตก ฉะนั้นการดำเนินเรื่อง จึงเป็นเรื่องของเจ้านาย ชีวิตไม่มีทุกข์ไม่มีร้อน มีทุกสิ่งทุกอย่าง แต่มีอุปสรรคบ้าง เช่นทางความรัก และทางครอบครัว แต่ในที่สุดก็จะลงท้ายด้วยความสุขความสมหวัง (Tragi-comedy)

5. ตัวบทจะเป็นคำกลอนที่จะนำมาร้องเป็นเพลงตอนใดก็ได้ (เหมือนของไทย) ตอนไหนบทหนักจะทำให้งดงามและขาวขึ้นโดยใช้สีสันของเครื่องแต่งตัวให้สดใสขึ้น มีบทตลกแทรกตลอด บทตลกนี้จะแสดงท่าตามธรรมชาติ

6. การสร้างตัวละครและให้นิสัยตัวละคร ก็วางไว้เป็นแบบฉบับตามท่าที่กำหนดเอาไว้ ผู้แสดงจะแสดงผิดไปจากนั้นไม่ได้ ฉะนั้นการแสดงอารมณ์อาจจะแสดงออกไม่ได้สมใจของเจ้าของบทละคร เช่น การแสดงความรัก ความกล้าหาญ ความโกรธ จะมีมากน้อยก็แสดงได้เท่ากัน

กาลิทาส จะเกิดสมัยใดก็ไม่มีใครคาดคะเนได้ (แต่จะอยู่ในระหว่าง ค.ศ.100 ถึง ค.ศ.400 โดยประมาณ) ละครกาลิทาสตกมาถึงสมัยนี้ 3 เรื่องด้วยกัน คือ มาลาวิกา และอัคนิมิตรา และเรื่องที่มีชื่อเสียงที่สุดของเขาก็คือ เรื่อง ศกุนตลา เรื่องนี้แปลออกเป็นหลายภาษา

เรื่องแรกเป็นความรักระหว่างรบ ของมาลาวิกาและอัคนิมิตรา มาลาวิกาความจริงเป็นเจ้าหญิงซึ่งตกมาเป็นนางกำนัลของพระนางธาริณี มเหสีของพระเจ้าอัคนิมิตรา ผู้ซึ่งพอทอดพระเนตรเห็นมาลาวิกาก็ทรงโปรดอย่างมากทันที มเหสีทรงกันทุกทาง และไม่ยอมให้พระองค์ได้พบกับนางมาลาวิกา แต่ด้วยกลอุบายของตัวตลกในโคตมะ ก็ได้พบกันเป็นบางครั้งบางคราว

ต่อมามีนางสนมชื่อนางอิราวาตี แสดงความหึงหวงนางมาลาวิกาอีกคนหนึ่ง ในที่สุดพระนางธาริณียอมแพ้ และขับไล่นางอิราวาตีออกจากราชสำนัก เมื่อทรงทราบว่านางมาลาวิกานั้นเป็นเจ้าหญิงพระองค์หนึ่งนั่นเอง เนื้อเรื่องดูคล้ายๆ กับเรื่องของเช็คสเปียร์ซึ่งเขียนหลังกาลิทาสมาก ฉากที่ตลกและตื่นเต้นของเรื่องนี้ก็คือตอนที่พระเจ้าอัคนิมิตราและโคตมะซ่อนตัวอยู่หลังพุ่มไม้เพื่อแอบดูมาลาวิกา อีกพุ่มไม้หนึ่งใกล้ๆ กันนั้น มีนางอิราวาตี และสาวใช้แอบดูอยู่เหมือนกัน เป็นฉากของเช็คสเปียร์ในเรื่อง ลัฟส เลเบอร์ สลอสต์ (Love's Labour's Lost) และเรื่องคืนที่ 12 (Twelth Night)

วิธีแสดงเรื่องนี้ของกาลิทาส เริ่มต้นด้วยพอเปิดฉาก ผู้จัดการเวทีจะออกมาประกาศชื่อเรื่องละคร และบอกให้ดนตรีเริ่มบรรเลง แล้วมีตัวผู้ช่วยออกมาถามว่า "จะแสดงละครเรื่องนี้น่ะ จะเล่นตามแบบฉบับนาฏศิลป์ของอินเดียอย่างเคร่งครัดถูกต้องหรือเปล่า" ตัวผู้กำกับจะตอบว่า "อะไรก็ตามที่ขึ้นชื่อว่าประเพณีเก่าคนจะติเตียนเสียก่อน เราจะไม่ไปติอะไรของท่าน คนฉลาดเวลาดูก็จะทราบว่าอะไรดีหรือไม่ดี แต่คนโง่เท่านั้นที่คิดตามคนอื่นเขาบอกหรือคนอื่นเขาพูดเท่านั้น"

ภาสะ งานของภาสะที่ยังคงเหลืออยู่ใน 12 เรื่อง และเป็นเรื่องที่เด่นยังคงนำมาแสดงกันอยู่ก็คือเรื่อง "จารุทัตต์ผู้ยากไร้" หรือ "เกวียนเล่มน้อยปั้นด้วยดิน" เป็นครั้งแรกที่ละครสันสกฤตไม่ได้เขียนถึงชีวิตในราชสำนักโดยตลอด พระเอกเป็นพราหมณ์หนุ่มผู้ยากจนชื่อ จารุทัตต์ ไปหลงรักนางในราชสำนักชื่อนางวสันตเสนา นางนี้เป็นต้องตาของเจ้าชายพระนิสัยพาลเกเรองค์หนึ่ง ทำให้นางต้องนำเครื่องประดับและอาภรณ์ที่มีค่าทั้งหมดของนางมาฝากซ่อนไว้ที่กระท่อมของจารุทัตต์ บังเอิญขโมยมาขโมยเครื่องประดับหีบนั้นไปหมด ด้วยความซื่อสัตย์และจงรักภักดี ภรรยาของจารุทัตต์เต็มใจยกเครื่องประดับและอาภรณ์ทั้งหมดที่นางมีนำไปชดใช้เพื่อมิให้สามีเสียชื่อ จารุทัตต์จึงเอาเกวียนน้อยปั้นด้วยดินของเล่นของลูกชายใส่เครื่องประดับเหล่านั้นไปให้แก่นางวสันตเสนา

ตอนที่ 2 ภรรยาของจารุทัตต์ ได้ช่วยชาวนาหนุ่มที่ยากจนคนหนึ่งไว้ไม่ให้ถูกจับไปลงโทษ ปรากฏว่าหนุ่มชาวนานี้ความจริงก็เจ้าชายรัชทายาทซึ่งเกือบจะถูกเจ้าหน้าที่จับไปลงโทษเพราะความเข้าใจผิด และไม่มีใครทราบว่าเป็นองค์รัชทายาท

ตอนที่ 3 เนื่องจากภรรยาของจารุทัตต์ได้ทำการขัดขวางทุกวิถีทางที่จะไม่ให้เจ้าชายผู้มีนิสัยชั่วร้ายมาทำอันตรายต่อสามีของนาง นางจึงถูกเจ้าชายบีบคอจนตายแล้วก็ป้ายความผิดให้จารุทัตต์ว่าฆ่าภรรยา ในที่สุดหนุ่มชาวนาผู้ยากจนก็ปรากฏตัวเป็นพยานให้จารุทัตต์ หลังจากยึดราชบัลลังก์คืนได้จากเจ้าชายปลอมแล้ว ตอนจบจารุทัตต์ก็ได้อยู่กินกับนางวสันตเสนา โดยที่ภรรยาหลวงที่แสนดีต้องตายเพื่อหลีกทางให้นางเอก

นับเป็นครั้งแรกที่ละครสันสกฤต เริ่มใช้ฉากนอกราชสำนัก และมีการแสดงความเป็นอยู่ของราษฎรที่ยากจน แล้วยังพูดถึงภัยของการมีผู้ปกครองที่เลว ละครเก่าๆ ของอินเดียเหล่านี้ยังจัดแสดงอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ถือเป็นนาฏศิลป์ประจำชาติ

นาฏศิลป์มลายู

นาฏศิลป์มลายูหรือมาเลเซีย คล้ายกับนาฏศิลป์ชวาซันตนและบาหลีมาก ความจริงนาฏศิลป์ซันตนและบาหลีก็ได้อิทธิพลมาจากมาเลเซียผู้ซึ่งได้รับอิทธิพลตกทอดมาจากพวกพราหมณ์ของอินเดียอีกทีหนึ่ง ความจริงนาฏศิลป์บาหลีภายหลังเป็นระบบอิสลามมากกว่าอินเดีย เดิมมาเลเซียได้รับหนังตลุงมาจากชวาและได้อิทธิพลบางส่วนมาจากอุปรากรจีน มีละครบังสวันเท่านั้นที่เป็นของมาเลเซียเอง

ในราวพุทธศตวรรษที่ 19 ถึง 20 ชวามีอิทธิพลและครอบครองมาเลเซียตอนใต้เป็นเมืองขึ้นของสุลต่านมายาปาหิตแห่งชวา ที่มะละกานั้นเป็นตลาดขายเครื่องเทศที่ใหญ่ที่สุดของชวา คนมาเลเซียพูดถึง 3 ภาค คือ มลายูและภาษาจีน 3 ภาษาถิ่นคือ แต้จิ๋ว ฮกเกี้ยนและกวางตุ้ง งิ้วที่เล่นในมาเลเซียพูดจีน 3 ภาษาท้องถิ่น ดังกล่าว

ชาวมาเลเซียรับหนังตลุงมาจากชวาจริง แต่ก็ได้ดัดแปลงจนเป็นของมาเลเซียไป แล้วก็พูดภาษามาเลเซียทั้งหมดด้วย

ละครบังสวันของมาเลเซียเป็นละครที่เพิ่งจะมีขึ้นในศตวรรษนี้นี่เองเรื่องที่เล่นเอามาจากประวัติศาสตร์ของมาเลเซีย ละครและนิยายอาหรับ ก่อนมหาสงครามโลกครั้งที่ 2 ละครบังสวันยังมีหลายคณะ ปัจจุบันนี้เหลืออย่างมากที่สุดประมาณ 12 คณะ

ละครบังสวันเป็นละครพูด ที่มีการร้องเพลงและร่ายรำสลับ ผู้แสดงมีทั้งชายและหญิง เนื้อเรื่องตัดตอนมาจากประวัติศาสตร์ของอาหรับและมาเลเซียเอง ปัจจุบันมักใช้เรื่องในชีวิตประจำวันของสังคมแสดง เวลาตัวละครร้องเพลงมีตัวคนคลอ สมัยก่อนใช้เครื่องดนตรีพื้นเมือง สมัยนี้ใช้เปียโน กลอง กีต้าร์ ไวโอลิน แซกโซโฟน ฯลฯ ไม่มีลูกคู่ออกมาร้องเพลง การร่ายรำมีมาคละบ้าง แต่ก็ไม่มีความสำคัญมากนัก ตัวละครแต่งตัวตามสมัยและฐานะของตัวละครในเรื่องนั้นๆ ถ้าเป็นละครประวัติศาสตร์ก็จะแต่งตัวมากแบบกษัตริย์แพรวพราว การแต่งหน้าแต่งพองามตามธรรมชาติ แสดงบนเวทีทำเป็นยกพื้น ซึ่งสร้างขั่วคราว มีการชักฉากและมีหลืบ เล่นกลางคืนและกินเวลาเล่นเรื่องละ 3-5 ชั่วโมง

ส่วนนาฏศิลป์พื้นเมืองก็เหมือนประเทศอื่นๆ ที่มีวัฒนธรรมประจำชาติของตน นาฏศิลป์พื้นเมืองของมาเลเซียบางอย่างได้แพร่หลายมาถึงประเทศไทย โดยผ่านจังหวัดทางใต้ เช่น การเต้นรองเง็ง การรำเทียน เป็นต้น

นาฏศิลป์และละครพม่า

ประวัตินาฏศิลป์พม่าเท่าที่ค้นได้โดยมีหลักฐานที่แน่นอน ก็ภายหลัง พ.ศ.2310 คือ หลังจากกรุงศรีอยุธยาแตกครั้งที่ 2 และพม่าได้รับอิทธิพลนาฏศิลป์ไปจากไทย ก่อนหน้านี้ นาฏศิลป์ของพม่าเป็นของพื้นเมืองมากกว่าที่จะได้รับอิทธิพลมาจากภายนอกประเทศที่เหมือนกับประเทศอื่นๆ ก็คือนาฏศิลป์พม่าเริ่มต้นจากพิธีทางศาสนา ต่อมาเมื่อพม่ามีการติดต่อกับอินเดียและจีน ท่าร่ายรำของสองชาติดังกล่าว ก็จะมีอิทธิพลแทรกซึมในนาฏศิลป์พื้นเมืองของพม่าบ้าง แต่ท่าร่ายรำของเดิมของพม่านั้นมีความเป็นเอกลักษณ์อย่างมากเป็นของพม่าจริงๆ ไม่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องรามายณะหรือมหาภารตะ เหมือนประเทศอาเซียอาคเนย์อื่นๆ

ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะได้แผ่เข้าไปในประเทศพม่า ชาวเมืองทั่วๆ ไป ถือผี และคุณไสย การฟ้อนรำและดนตรีสมัยนี้จึงทำเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผี และวิญญาณ เมื่อญาติพี่น้องตาย ผู้อยู่อยากจะพูดจะคุยด้วยก็ต้องมีการเรียกวิญญาณผ่านคนทรง คนทรงจะไม่พูดเช่นคนธรรมดาจะออกท่า ต่อมาการฉลองที่จะต้องมีการร่ายรำก็ทำกันหลายโอกาส เช่นในพิธีแต่งงาน ตาย บวช (หนุ่มพม่าทุกคนจะต้องผ่านการบวชนับตั้งแต่ 7 วันขึ้นไป) พิธีเจาะหูเด็กหญิง (มีความสำคัญเท่ากับพิธีโกนจุก) ฉลองปีใหม่ ในงานเหล่านี้จะมีการรำถวาย นัต (Nats) การร่ายรำบูชานัตได้แพร่หลายมาตลอดเวลา ครั้นราชธานีมาตั้งที่พุกาม และพระพุทธศาสนาแผ่เข้ามาในประเทศพม่าสมัยที่ 2 คือ ราวๆ พ.ศ.1599 สมัยพระเจ้าอะโนระธา ได้ประกาศความเชื่อในเรื่องวิญญาณเป็นส่วนหนึ่งของพระศาสนา การฟ้อนรำในระยะนี้จึงแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ

1. ฟ้อนรำเพื่อบูชาพระพุทธศาสนาโดยตรง
2. ฟ้อนรำเกี่ยวกับความเชื่อทางวิญญาณเช่นเดิม

ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเจริญและแพร่หลายมากขึ้น มีการสร้างเจดีย์และปูชนียสถานทางศาสนา กษัตริย์พม่าถึงกับประกาศเชิญวิญญาณนัตเข้าเป็นผู้พิทักษ์รักษาเจดีย์ ชะเลสีกอง นัตสำคัญชื่ออูยินคยี และจำนวนนัตทั้งหมดมีอยู่ประมาณ 37 ตน ที่พุกาม ผู้แสดงละครในสมัยที่แต่งตัวตามแบบที่เผ่าต่างๆ และชุมนุมต่างๆ สร้างขึ้น การฟ้อนรำก็ใช้ศิลปะอย่างสูง

พ.ศ. 1800 เกิดสงครามกลางเมืองในพุกาม พอสงครามกลางเมืองสงบลงราษฎรเปลี่ยนความสนใจมาสู่วรรณคดีของพม่าเกี่ยวกับศาสนาเสมอ มีการทำพุทธประวัติมาแสดงกลางแจ้งตั้งแต่ประสูติจนถึงตรัสรู้

คณะละครพุทธประวัติจะรอนแรมไปในที่ต่างๆ ด้วยเกวียน ทีแรกๆ ก็มีการแสดงบนเกวียนแทนเวที เกวียนละตอนๆ ต่อมาเอาตอนต่างๆ มาผูกเป็นเรื่อง เครื่องแต่งกายก็ทำให้สวยงามขึ้น เรื่องก็ซับซ้อนขึ้น ละครก็ผูกเป็นเรื่องราวแสดงประกวดประขันกัน ละครที่ผูกเป็นเรื่องนี้เรียกว่าละครนิพัตขิ่น (เขียนตามภาษาอังกฤษที่เรียกชื่อละครพม่าชนิดนี้) ซึ่งคล้ายๆ ละครปฏิหาริย์ของยุโรป (Miracle หรือ Mystery Plays) ออกแสดงตามชุมนุมชนและเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์เพิ่มท่าแสดง และบทเจรจา และละครเช่นนี้ยังคงเล่นมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

เมื่อละครนิพัตขิ่นพัฒนาไปก็เพิ่มบทตลก ตัวพระเอกจะต้องมีตัวตลกเป็นคนรับใช้ และต่อมาเพิ่มสาวใช้นางเอกซึ่งเป็นตัวตลกเหมือนกัน บทของตัวตลกดังกล่าวจะไม่มีเขียนไว้ในบทละคร แต่ละตัวจะต้องคิดคำพูดของตนเอง หามุขตลกของตนเอง และคอยแทรกเอาเองอีกด้วย ฉะนั้นบทของตัวตลกจะดูไม่เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง ต่อมามีตัวตลกเกิดขึ้นใหม่คือเทวทัตต์ อย่างไรก็ตามละครศาสนาของทั้งตะวันตกตะวันออกจะไม่มีบทของพระพุทธเจ้าหรือพระเยซูหรือพระสาวกอาวุโส ตอนใดของละครที่จะต้องการปลูกสร้างศีลธรรมและคำสั่งสอนก็จะไม่ทำให้ตลก

จนถึงสมัยดังกล่าวละครพม่าจะแบ่งออกเป็น 3 ยุคคือ

1. เกิดจากการทรงเจ้าเข้าผี ในพิธีบูชาคนตายและนัต
2. ละครที่เกิดขึ้นตามอิทธิพลของพระพุทธศาสนา
3. ละครที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียโดยผ่านมาทางเขมร เนื้อเรื่องอาจจะมาจากประวัติศาสตร์ เทพนิยาย และมีเรื่องพระพุทธศาสนาแทรก

ละครราชสำนักของพม่า

ในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่าใน พ.ศ.2310 นั้น เพื่อตัดกำลังคนไทยเนเมียวสีหบดี แม่ทัพใหญ่ได้กวาดต้อนชาวไทยนับตั้งแต่พระเจ้าอุทุมพร (ขุนหลวงหาวัด) เจ้านาย ข้าราชการน้อยใหญ่ พระภิกษุสามเณร และพลเมืองไปเมืองพม่าประมาณ 30,000 คน คนไทยที่ถูกกวาดต้อนไปครั้งนั้นมีนาฏศิลปินฝีมือดีและไม่สู้ดี ถูกกวาดต้อนไปเป็นครูสอนแบบแผนโขน ละครไทยในเมืองพม่าเป็นอันมาก จึงเกิดมีละครราชสำนัก เช่น เล่นเรื่องรามเกียรติ์และอิเหนา (ทางพม่าเรียก Eenaung) หรือ อินทรวงศ์ (Aindarwuntha) พระเจ้ากรุงอังวะมังระโปรดละครไทยมาก โปรดทั้งกระบวนรำและปี่พาทย์ไทย จึงโปรดให้รวบรวมพวกละครและปี่พาทย์ไว้เป็นกรมหนึ่งของราชสำนัก พระราชทานบ้านเรือนให้อยู่ในราชธานี และเล่นละครไทยในงานมหรสพหลวง ต่อมาเมื่อกษัตริย์พม่าย้ายราชธานีไปตั้งที่ใด พวกละครไทยก็จะย้ายตามไปด้วย เช่นที่อังวะ อมระบุระ มัณฑเล ตำบลที่ละครไทยอยู่เรียกว่า ตำบลโยธยาราช ละครไทยที่แสดงเรียกว่าโยธยาสัตคยี ต่อมาจับเด็กพม่ามาหัดละครไทยด้วย ละครไทยในพม่าจึงพูดเป็นภาษาพม่าไปหมด เมื่อหมดรุ่นคนไทยที่ถูกกวาดต้อนไป เรื่องที่เล่นอิเหนา ซึ่งร้องอย่างละคร และรามเกียรติ์ ซึ่งพากย์และเจรจาอย่างโขน เล่นทีหนึ่งก็มักเล่นตลอดเรื่อง เล่นติดต่อไปเป็นวันเป็นคืนจนกว่าจะจบเรื่อง เล่นเช่นนี้มาจนกระทั่งพระเจ้าสีป่อเสียบ้านเมืองแก่อังกฤษ เมื่อ พ.ศ.2428

เครื่องแต่งตัวนั้นเครื่องจะแต่งเหมือนกษัตริย์พม่า คือสวมเสื้อกระบอก นุ่งผ้าไหมลอยชายอย่างพม่า คาดชายไหวชายแครงกำมะหยี่ทรงห้องข้างหน้า ประดับเครื่องอย่างหนักและยาว ตัวนางเกล้าผมสูง นุ่งผ้าไหมยาวกรอมพื้น สวมเสื้อเอวเป็นปีก ปักและประดับวูบวาบมาก

ในปี พ.ศ.2328 มีชายหนุ่มจากราชสำนักพม่าชื่อเมียวดี ได้คิดแต่งละครพม่าแท้ๆ ขึ้น แต่ความจริงก็ได้รับอิทธิพลของละครไทยนั่นเอง เขาเรียกละครของเขาว่า อีนอง (Eenauhg) ซึ่งใกล้กับอิเหนามาก ตัวละครของเมียวดีแตกต่างกับตัวละครในเรื่อง รามายณะ ซึ่งมีตัวพระราม ที่มีความประพฤติไม่มีด่างพร้อย ดีตลอด ถูกตลอดและนางสีดาซึ่งบทชีวิตเหมือนหุ่นแล้วแต่ผู้ชายจะบันดาลให้เป็นอย่างไรก็จะเป็นอย่างนั้น ส่วนราพณ์หรือทศกัณฑ์ก็โอ้อวด ก้าวร้าว ถือดี ส่วนตัวพระเอกของเมียวดีนั้นชื่ออีนองเป็นผู้ชายที่ทำผิดพลาดได้ตามธรรมดา ตัวผู้หญิงก็ใกล้มนุษย์ธรรมดากว่า ไม่เหมือนละครสันสกฤตที่ผู้ชายเป็นผู้เขียน สร้างผู้หญิงเหมือนหุ่นไม่มีพิษสง ไม่มีความรู้สึก ละครไทยและสันสกฤษเหมือนกันตรงนี้ แต่ในอีนอง เมียวดีเขียนให้เห็นความผิดพลาดของกษัตริย์ การเป็นมเหสีและนางสนมของพระเจ้าแผ่นดินนั้น เป็นสิ่งที่ทรมานขาดความสุข เรื่องอีนองนี้บันดาลใจให้นักละครพม่าคนอื่นๆ พยายามค้นคว้าแบบฉบับใหม่ๆ ให้เป็นของตนเอง ไม่อาศัยเรื่องรามยณะของคนไทยเป็นครูอย่างเดียวเป็นหลักเหมือนแต่ก่อน เมียวดีนี้เป็นผู้นำทางให้แก่ อูคะยีนอู (U kyin U) และอูปองเนีย (U Pungnya)

ต่อจากนั้นพวกในราชสำนักก็แต่งละครอีกหลายเรื่อง มีบทเจรจา บทพูด และเพลงทำให้ละครแบบไทยเสื่อมความนิยมลงในที่สุด ละครมิได้เป็นของราชสำนักเจ้าเมืองก็มีคณะละครของตนเอง จนถึงมีราษฎรสามัญเป็นเจ้าของและเล่นเป็นอาชีพ ทำให้อาชีพละครกลายเป็นอาชีพต่ำต้อย มีฐานะไม่ดีไปกว่าขอทานเท่าไร แต่ละครแบบนิพัตขึ่นกลับเฟื่องฟู บางทีถึงกับย่อเรื่องรามายณะให้สั้นเข้า ฉากในราชสำนักก็ตัดออกทั้งหมด ความรักของพระรามและสีดาก็แสดงไปตามที่ชาวบ้านจะเข้าใจได้ ส่วนตัวราพณ์นั้นกลายเป็นตัวตลก แสดงเกือบคล้ายจำอวด มีความมุ่งหมายจะให้คนหัวเราะเท่านั้น

นักละครพม่า (นิพัตขึ่น)

ฉิน อู ออบาธา เป็นสงฆ์ทางพระพุทธศาสนา (พ.ศ.2325-2380) มีความรู้ทางบาลีและสันสกฤตดียิ่ง แต่งละครชาดกเป็นภาษาร้อยกรอง ภาษาที่ใช้ชัดแจ้ง ไพเราะ สละสลวยเข้าใจง่าย เต็มไปด้วยความรู้สึกและอารมณ์ พระองค์นี้แต่งละครชาดกไว้เป็นร้อยๆ เรื่อง ขณะนี้ใช้เป็นหนังสือวรรณคดีพม่าของมหาวิทยาลัยร่างกุ้ง แต่ที่สำคัญก็คือเรื่องทศชาติ เนื้อเรื่องของละครชาดกเหล่านี้แต่งต่างกับเนื้อเรื่องของรามายณะและอุปรากรจีน ซึ่งตัวละครไม่ค่อยจะได้ทำอะไรอื่นนอกจากรบกัน เรื่องของ ฉิ่น อู ออมาธา นอกจากจะนำไปแสดงละครได้แล้ว ชาวเมืองยังนำเอาไปอ่าน ทำให้เรารู้เรื่องชาดกกันทั้งบ้านทั้งเมือง

อู คะยิ่น อู เป็นคนอยู่ 3 รัชสมัยคือ พระเจ้าบาคยีคอ (พ.ศ.2362-2380) พระเจ้าธาระวดี (พ.ศ.2380-2389) และพระเจ้าปากัน หรือพุกาม (พ.ศ.2389-2396) เป็นผู้รู้ภาษาบาลี วรรณคดีพม่า ประวัติศาสตร์พม่า และอาจจะรู้ภาษาไทย แต่ที่รู้ดีมากก็คือ นาฏศิลป์ของราชสำนักไทย เขาเริ่มแต่งละครเมื่อพม่าแพ้สงครามอังกฤษเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.2377 หลังสมัยพระเจ้าบาคยีคอ แล้วเขาก็เลิกเขียนละคร เป็นกวีที่ทิ้งผลงานให้นักศึกษาพม่า ศึกษามาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

โคลงที่มีชื่อที่สุดของเขาคือ โคลงชมรสของปลาชนิดต่าง ๆ ที่จับได้ที่แก่งสันดอนแม่น้ำอิระวดี การแต่งบทละคร เพลงประกอบและแต่งบทเจรจาเอง เล่นมาจนถึงสมัยพระเจ้ามินดง (พ.ศ.2396-2421) เรื่องที่ยอดเยี่ยมของเขาคือเรื่องปาระปหาน ซึ่งมี 10 ฉาก เนื้อเรื่องมีอยู่ว่า มีพระเจ้าแผ่นดินมีพระชนมายุสูงพระองค์หนึ่ง ใคร่จะมอบราชสมบัติให้หนึ่งในราชโอรส 3 พระองค์ คือ ชยเถียร ปาระปหาน และอทุมบาน อันเป็นเรื่องที่ดูแล้วจะต้องคิด และมีเบื้องหลังราชบัลลังก์พม่าแทรกอยู่ด้วยเสมอ

อู ปอง เนีย เกิด พ.ศ.2350 พ่อเป็นข้าราชสำนักของเจ้าชายธาระวดี น้องชายพระเจ้าบาคยีดอ ซึ่งต่อมาแพ้สงครามอังกฤษ อูปองเนียน้อยอยู่ในวังของเจ้าชายมาตั้งแต่เล็ก เรียนหนังสือกับพระจนแตกฉาน ต่อมาเจ้าชายธาระวดีชิงราชบัลลังก์จากพระเชษฐาได้ ใน พ.ศ.2380 อูปองเนียเกิดความเบื่อชีวิตอันยุ่งเหยิงของราชสำนัก จึงหนีออกบวช แม้พระเจ้าธาระวดีจะทรงอ้อนวอนให้สึกมารับราชการแทนพ่อ ก็ไม่ยอมสึก

ต่อมาถึงสมัยพระเจ้ามินคง อูปองเนียได้รับแต่งตั้งเป็นกวีราชสำนัก จึงขอพระราชทานพระบรมราชโองการไว้ว่าถึงจะทำผิดอย่างไรก็อย่าให้ลงโทษตนถึงประหาร จึงสึกออกมารับราชการ พ.ศ.2398 เขาได้แต่งละครเรื่องแรกชื่อเรื่อง "ปทุมมา" ซึ่งเป็นเรื่องของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งมีโอรส 7 องค์ มีชายาแล้วทั้งสิ้น ต่อมาโหรทำนายว่าพระโอรสจะกบฏ จึงขับไล่พระโอรสและชายาออกจากเมืองทั้งหมด เดินทางหลงไปในป่า เจ้าชายปทุมมาและชายาหนีคณะเดินทางไปในทิศอื่น ไม่ช้าก็ไปพบหาดทราย ก็ทรงทราบว่าไม่ช้าจะต้องถึงทางน้ำ แต่ชายาเดินไม่ไหวเสียแล้ว จึงขอให้พระราชสวามีฆ่านางเสีย เจ้าชายปทุมมาจึงเอาดาบเชือดแขนให้ชายาดื่มเลือดแก้กระหาย ในที่สุดก็เดินทางไปพบแม่น้ำจริง ๆ สองฝั่งมีสวนผลไม้อันร่มรื่น ขณะที่นั่งพักอยู่ริมตลิ่ง มีนักโทษถูกลอยแพมา แขนขาไม่มีเพราะถูกตัดเป็นการลงโทษที่ทำผิดมหันต์ เจ้าชายและชายาจึงช่วยให้รอดตาย นักโทษสัญญาว่าจะพยายามกลับตัวเป็นคนดี

นางชายาร้องไห้ขึ้นมาด้วยเสียงอันดังโดยไม่มีเหตุผล เจ้าชายปทุมมาคิดว่าชายาหิวจึงทิ้งนางไว้ออกไปหาผลไม้ ความจริงที่ร้องไห้นั้นก็เพราะนางอายนักโทษที่แต่งตัวไม่สวยขมุกขะมอมและขาดวิ่น พอพ้นสายตาของสามีนางก็เล่นชู้กับนักโทษแขนขาขาดคนนั้น รุ่งเช้านักโทษและนางชายาหลอกให้เจ้าชายปทุมมานำผลไม้ไปบูชาเทวดาที่ช่วยให้พ้นภัย พอพระสามีเผลอนางก็ผลักตกเหว เมื่อคิดว่าตายแน่แล้ว นางก็กลับมาหานักโทษชู้รัก ฝ่ายเจ้าชายขณะที่ลอยละลิ่วลงมาจากหน้าผามือฉวยกิ่งมะเดื่อเหนี่ยวไว้ได้ รอดตาย สุดท้ายจระเข้ตัวหนึ่งให้เจ้าชายขึ้นขี่หลัง อาสาจะพากลับบ้านเมือง ราษฎรดีใจมาก เพราะพระราชาสิ้นพระชนม์พอดี ด้วยความระทมใจ จึงทูลเชิญเจ้าชายขึ้นครองราชย์

วันนั้นเป็นวันฉลองประสูติ มีคนเข้ามาทูลพระเจ้าปทุมมาว่า มีหญิงบ้านนอกผู้ซื่อสัตย์ต่อสามีคนหนึ่ง แม้สามีแขนขาจะขาดก็ยังซื่อสัตย์ เอาสามีใส่กระจาดหาบมา พระเจ้าปทุมมามีพระประสงค์จะประทานรางวัลแก่นางนั้น พอทอดพระเนตรเห็นชายาและชู้ จึงสั่งให้นำไปประหารทันที แต่จะประหารในวันนั้นไม่ได้เพราะเป็นวันเฉลิมจึงขังไว้เพื่อประหารในวันรุ่งขึ้น คืนนั้นพระองค์ทรงคิดได้ว่า การอาฆาตไม่เกิดประโยชน์อะไร จึงประทานอภัยโทษให้เนรเทศชายาและชายชู้ออกเสียจากเมือง

ละครของอูปองเนีย มักจะซ่อนเงื่อนและรางอุบายการชิงราชบัลลังก์ไว้เสมอ สะท้อนให้เห็นความจริงเกี่ยวกับราชบัลลังก์พม่าซึ่งกำลังยุ่งเหยิง ฆ่าฟันกันซับซ้อนมาก

อีกเรื่องหนึ่งของเขาคือเรื่อง "ชายหาบน้ำ" มีหญิงชายอาชีพหาบน้ำขายคู่หนึ่ง ยากขนค่นแค้นแต่รักกันอย่างมาก ฝ่ายหญิงเก็บเงินไว้ได้ครึ่งเหรียญ ฝ่ายชายก็เก็บไว้ได้ครึ่งเหรียญ ตกลงว่าจะนำเอามารวมกันและแต่งงาน ชายซ่อนเงินครึ่งเหรียญของตนไว้ในรอยร้าวที่กำแพงเมืองซึ่งไกลคน ถึงวันแต่งงานฝ่ายชายจะต้องไปเอาเงินมากองทุน ชายขายน้ำก็วิ่งกรำแดดเปรี้ยงไปเอาเงินที่ซ่อนไหว้ ขณะนั้นพระเจ้าแผ่นดินชราผู้ไม่มีบุตรประทับที่หน้าต่าง และทอดพระเนตรเห็นเหตุการณ์ทั้งหมด ทรงเห็นชายหนุ่มวิ่งฝ่าความร้อนระอุด้วยหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ก็อยากจะทรงทราบว่าทำไมกรำแดดแล้วจึงยังมีความสุข จึงให้มหาดเล็กนำตัวชายคนนั้นเข้าเฝ้า พอทรงทราบเรื่องก็รับสั่งห้ามว่าไม่ต้องวิ่งไปเอาเงิน จะประทานเงินเอง ชายหนุ่มก็ไม่ยอมรับ ทรงขึ้นเงินประทานถึง 1 ล้านเหรียญ ชายหาบน้ำก็ไม่ยอมรับไม่สนใจ เพราะไม่ทำให้ภาคภูมิใจเท่ากับเอาเงินที่ตนหามาได้ ด้วยน้ำพักน้ำแรงแม้แต่จะเล็กน้อย ในที่สุดทรงยอมให้วิ่งไปเอาเงินนั้น และตั้งให้ชายหาบน้ำเป็นรัชทายาท

วันหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินบรรทมหลับอยู่ต่อรัชทายาท รัชทายาทมีความคิดต่ำแวบเข้ามา คิดจะปลงพระชนม์แล้วชิงราชบัลลังก์ ขณะที่ความคิดนั้นและสติสัมปชัญญะกำลังต่อสู้กันอยู่ เจ้าชายรัชทายาทในที่สุดก็ระลึกได้ว่าเป็นการอกตัญญูต่อผู้มีพระคุณอย่างยิ่ง จึงสารภาพผิด พระเจ้าแผ่นดินกลับโปรดและสละราชบัลลังก์ให้ทันที แต่ด้วยความอายชายหาบน้ำและภรรยาทูลขออนุญาตออกบวชไม่ทรงอนุญาตแต่ก็ทัดทานไว้ไม่ได้ สองคนสามีภรรยาจึงออกไปบวชเป็นฤาษี

เมื่อประเทศพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษแล้ว ละครหลวงและละครพื้นเมืองก็ซบเซา ต่อมาก็มีการละครที่นำแบบอย่างมาจากอังกฤษเข้าแทนที่ ถึงสมัยปัจจุบันนี้ละครของเก่าคู่บ้านคู่เมืองของพม่าหาได้ยาก และรักษาของเดิมไว้ไม่ค่อยจะได้ ไม่ได้มีการฟื้นฟูกันเนื่องจากบ้านเมืองไม่อยู่ในสภาพสงบสุขตลอดเวลา

นาฏศิลป์อินโดนีเซีย

ประเทศอินโดนีเซียประกอบไปด้วยเกาะใหญ่น้อยถึง 2,000 กว่าเกาะ นาฏศิลป์ชั้นนำของอินโดนีเซียเกิดขึ้นใน 3 แคว้นคือ

แคว้นชวา คือเกาะชวา พูดภาษาชวา

แคว้นซูตน อยู่ทางตะวันตกของเกาะชวา พูดภาษาซูตน

แคว้นบาหลี คือเกาะบาหลี พูดภาษาบาหลี

นาฏศิลป์ทั้ง 3 แคว้นนี้แตกต่างกันไม่น้อย ดังจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไปนี้

นาฏศิลป์แคว้นชวา หมายถึงนาฏศิลป์ของชาวชวาที่พูดภาษาชวา การแสดงเพื่อความบันเทิงของชาวชวานั้นคือหนังตะลุงที่เรียกว่า เวยังกุลิต (Wayang Kulit) และหนังหมุนเวยังเบเบอร์ (Wayang Beber) คือการเขียนภาพลงบนกระดาษที่ต่อกันยาวเป็นแผ่นเดียวแล้วม้วน เรียงภาพตามลำดับเป็นเรื่อง เวลาแสดงก็หมุนภาพทีละภาพ เล่าเรื่องที่ต่อเนื่องกันไปได้และโตเป็ง (Topeng) คือการเต้นและร่ายรำสวมหน้ากาก ต่อมาเมื่ออิทธิพลนาฏศิลป์อินเดียแพร่เข้ามาถึงชวา นาฏศิลป์ของชวาจึงค่อยพัฒนาไปดังที่เห็นอยู่ในทุกวันนี้

ตามประวัติหนังตะลุงเกิดขึ้นเพราะกษัตริย์องค์หนึ่งของชวาอยากจะติดต่อกับมเหสีที่เป็นที่โปรดปรานและ

สิ้นพระชนม์เสีย จึงทรงขอให้พระจัดการเชิญวิญญาณมาพระจึงฉายเงาบนจอ เพื่อให้กษัตริย์องค์นั้นได้คุยกับพระมเหสี อิทธิพลของนาฏศิลป์อินเดียที่เข้ามาในชวานั้น เข้ามาสู่หนังตะลุงก่อน เช่น ตัวสีมา (Semar) ของหนังตะลุงก็รูปร่างเตี้ยแคระเหมือนกับตัวตลกอิธูสักกะของละครสันสกฤต วรรณคดีของชวาในพุทธศตวรรษที่ 16 และ 17 ก็ยังเป็นหนังตะลุงอยู่ หนังตะลุงอยู่ในราชูปถัมภ์ของกษัตริย์ เดิมตัวเล็ก ต่อมาเมื่อคนดูมากขึ้นก็สร้างตัวหนังตะลุงให้ใหญ่ขึ้น แล้วยังเพิ่มตัวสัตว์ ปีศาจ ยักษ์ และทำแขนให้เคลื่อนไหวได้ใน พ.ศ.2173

จากพุทธศตวรรษที่ 18-22 หนังตะลุงเหล่านี้ได้กลายมาเป็นละคร มีการเขียนหน้า แต่งหน้า และสร้างเครื่องแต่งตัว มาใน พ.ศ.2343 ได้มีผู้มาค้นคว้าเรื่องหนังตะลุงและรวบรวมได้ถึง 400 ตัว หนังตะลุงจะเล่นเรื่องมหาภารตะและรามายณะเสมอ

นาฏศิลป์อินโดนีเซียรุ่นแรกเป็นละครสวมหน้ากาก เรียกว่า เวยังโตเป็งเป็นการร่ายรำบูชาวิญญาณของผู้ตาย เล่นเรื่อง "ปันหยี" มาถึงสมัยนี้ทั้งหนังตะลุงและละครยังอยู่ในความอุปการะของราชสำนัก ต่อมามีละครชวาอีกแบบหนึ่ง เรียกว่า เวยังโอรังเกิดขึ้น ราชสำนักก็คงยังเป็นผู้อุปถัมภ์อยู่ ในพุทธศตวรรษที่ 19 มีกษัตริย์ชวาแห่งแคว้นมาชาปาหิต พระองค์หนึ่งโปรดการละครมาก ร้องเพลง และแสดงละครด้วยพระองค์เอง

ตั้งแต่ พ.ศ. 2300 เป็นต้นมาละครชวาแสดงเรื่องมหาภารตะและรามายณะนาฏศิลป์เวยังโอรังเจริญถึงที่สุด คำว่าเวยังโอรังนั้นแปลว่า หนังตะลุงคน เครื่องแต่งตัวสร้างตามเครื่องแต่งตัวที่ใช้กันในราชสำนัก ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 24 กลับดัดแปลงเครื่องแต่งกายให้เหมือนเครื่องแต่งกายหนังตะลุง ก่อนจะสิ้นพุทธศตวรรษที่ 24 ละครเวยังโอรังเจริญถึงขีดสุดในแผ่นดินพระเจ้ามังกุนาครา แต่ก็ยังเล่นกันในราชสำนักเท่านั้น ต่อมามีมหาเศรษฐีชาวจีนแห่งชวาชื่อก๊กถ้ำได้ตั้งคณะนาฏศิลป์พื้นเมืองขึ้นที่สุราการ์ต้า ราษฎรนิยมดูกันอย่างยิ่ง ทำให้เกิดรายได้มหาศาล เอกชนอื่นๆ จึงตั้งคณะละครขึ้นตามอย่างบ้าง มีการขายตั๋วและยังเล่นต่อมาจนถึงปัจจุบัน บางทีก็เสื่อมความนิยม บางทีก็กลับมานิยมกันอีกตลอดมา

ใน พ.ศ.2458 ข้าราชการในวังของราชาแห่งปากุบูโอโนที่ 9 ของสุราการ์ต้าไปได้ยินเสียงหญิงชาวนานวดข้าวและตำข้าว จึงนำจังหวะนั้นมาทำเป็นเพลงง่ายๆ ด้วยปี่ กลอง ขลุ่ย แล้วคิดท่ารำประกอบ สร้างโรงละครถาวรขึ้นและนำเอาจังหวะตำข้าวออกร่ายรำเป็นแบบต่างๆ คนทั้งหลายเห็นจึงเอาอย่างตั้งโรงนาฏศิลป์ของตนเองบ้าง คิดท่า จังหวะและแบบนาฏศิลป์ใหม่ๆ เช่น

ระบำจากสุมาตรา มีระบำร่ม ระบำจาน และเทียน ฯลฯ

ระบำซูดาน มีระบำนกยูง ฯลฯ

ระบำบาหลี มีระบำผึ้ง และระบำทอหูก ฯลฯ

ระบำชวาตะวันออก มีรำพัด ฯลฯ

ต่อมาใน พ.ศ.2463 จึงได้มีผู้นำท่ารำต่างๆ เหล่านี้มารวบรวมทำเป็นเรื่องตามประวัติศาสตร์หรือนิยาย ทำให้นาฏศิลป์แบบนี้แพร่หลายไปทั่วสุราการ์ต้า และยอกยาการ์ต้า ต่อมาได้เพิ่มบทเจรจาในละครของยอกยาการ์ต้า แต่ท่าก็คงยังเป็นท่าเต้นที่สุราการ์ต้าคิดขึ้น ครั้นมีอังกะลุงแล้วก็นำดนตรีเข้าแทรกลงในการแสดงด้วย

ส่วนในชวาตะวันออกมีนาฏศิลป์ที่เรียกว่า ลัดรุด แสดงครั้งแรกในเมืองสุราบายา อันเป็นเมืองท่าสำคัญของชวาตะวันออก การแสดงแสดงตั้งแต่ 10.00 น. ไปจนถึงค่ำ ตัวเล่นชายล้วน ภาษาที่ใช้เป็นภาษาอินโดนีเซีย ไม่ใช่ภาษาชวา ขณะที่ลัดรุดถือว่าเป็นละครพื้นเมืองที่แสดงท่าตามธรรมชาติ มีบทเจรจา ก่อนหน้าจะเล่นจะมีการรำที่เรียกว่า นะเครโม และจะแทรกการร่ายรำและร้องเพลงไปในเรื่องทุกโอกาสที่จะทำได้ เนื้อเรื่องเป็นสุขนาฏกรรมของชีวิตในครอบครัว ใช้อังกะลุงให้เพลงภูมิหลัง (Background Music) ให้เกิดอารมณ์ในการดู ขณะนี้ก็ยังใช้ขายเล่นล้วน ๆ

นาฏศิลป์แคว้นซันดา

นาฏศิลป์ของแคว้นนี้เรียกว่า เวลังโกเล็ก เล่นแต่เรื่องรามายณะและมหาภารตะ เนื้อเรื่องออกมาจากการเชิดหุ่น พูดภาษาซันตน เกิดขึ้นเพราะประชาชนอยากชมหนังตะลุงกลางวัน ซึ่งทำไม่ได้เพราะไม่มีเงา จึงคิดเชิดหุ่นแทน ต่อมาจึงกลายเป็นละคร เล่นมาได้ประมาณ 200 ปี ในพุทธศตวรรษที่ 23 เจ้าผู้ครองนครได้รับเป็นผู้อุปการะ และใช้แสดงในงานฉลองใหญ่ต่าง ๆ เจ้าผู้ครองนครที่รักการละครมากจนทำให้นาฏศิลป์ของซันดารุ่งเรืองมากคือ สุลต่านกาสาปูหาน แห่งแคว้นติเสบอง มีผู้หญิงออกมาแสดงและร้องเพลงด้วย ทำให้เรียกชื่อละครที่มีผู้หญิงแสดงนี้ขึ้นโดยเฉพาะเรียกว่า สานติวาร นับว่าเกิดตั้งแต่ พ.ศ.2433 ต่อมาวิทยาลัยครูและโรงเรียนข้าราชการที่บันดงได้รวมกันตั้งคณะละครและมีโรงแสดงของตนเอง เรียกว่าละครโตนิล ซึ่งแปลว่าอุปรากรเรื่องที่เล่นก็เป็นชีวิตประจำวันกฎหมายว่าด้วยการหย่าร้าง ประโยชน์ของการมีเมียคนเดียว (ชายในประเทศมุสลิมมีภรรยาได้ 4 คนตามกฎหมาย) และละครประนามจักรวรรดินิยม

ส่วนละครแบบซันตนก็คงยังเล่นกันอยู่ต่อไป โดยอาศัยเล่นตามเรื่องรามายณะ และรามเกียรติ์โดยเคร่งครัด ละครพวกนี้ต่อมาประมาณ พ.ศ.2463 เริ่มได้รับอิทธิพลของละครบังสวันของมาเลเซียเป็นอย่างมาก ถึงกับจ้างตัวละครบังสวันเล่นในละครในโตนิล แต่พูดภาษาซันตน

นาฏศิลป์บาหลี

พลเมืองบาหลีขณะนี้มีประมาณ 1 ล้านเศษ แต่ก็มีการละครที่เฟื่องฟูที่สุดในเอเชียใต้ด้วยกัน และเป็นนาฏศิลป์ที่มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างยิ่ง ไม่ค่อยจะมีอิทธิพลอื่นมาปะปน การร่ายรำทุกแบบยังมีคนนิยมและจัดแสดงกันตลอดปี เช่นมีการรำฉลอง 10 วัน 10 คืน ในการขึ้นปีใหม่ และฉลองกันทุกตำบลในเกาะบาหลี มีทั้งละครระบำและละครธรรมดา นับแบบไม่ถ้วน

นาฏศิลป์อินเดียและบาหลีมีอะไรคล้ายกันหลายอย่างอาจจะมีการติดต่อสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีบทละครอินเดียชวาและวรรณคดีที่หายไปหลายชิ้น ไปพบจารึกไว้ในใบลานที่บาหลี ขณะนี้มีผู้แปลออกเป็นภาษาบาหลีหมดแล้ว การแสดงแทนที่จะเล่น 9 ชั่วโมง จะเล่นเพียง 4 ชั่วโมง ดนตรีบาหลีฟังง่ายกว่าและชัดกว่าดนตรีของอินโดนีเซียแคว้นอื่น

ละครบาหลีแสดงบนพื้นดิน ไม่ต้องมีโรงหรือยกพื้น เครื่องแต่งตัวดูผาด ๆ สวยงาม แต่ก็ไม่แพง หากตัวละครสวมหน้ากากเวลาเล่น ก็อาจจะยกหน้ากากพาดไว้บนหน้าผากและเคี้ยวยาเส้น ทุกตัวจะสวมหน้ากากหมดนอกจากตัวเอก (คล้ายโขน) ตัวละครมีบทยากมาก ต้องท่องบทแล้วพูดเองเลย เล่นอยู่เรื่องเดียวคือ รามายณะ

โตเป็งของบาหลีก็ยังคงมี แต่ตัวเล่นตัดออกเหลือเพียง 2-3 ตัว อย่างมากที่สุดไม่เกิน 5 ตัว ทุกตัวสวมหน้ากากหมด ใช้ท่ารำแทนการแสดงออกของความคิด อารมณ์ ผิดกับโตเป็งของชวาตรงที่ตัวละครมีบทเจรจา ของบาหลีไม่มี ตัวเอกในโตเป็งของบาหลีจะไม่พูดเลยสักคำเดียวจนตลอดเรื่อง จะมีบ่าวที่พูดแทน

มีละครบาหลีอีกชนิดหนึ่งเรียกว่า ละครอาเดีย แสดงคล้ายๆ โอเปเร็ตตา มีทั้งเต้นทั้งร้อง ไม่มีบทเจรจา นอกจากตัวตลก แต่ส่วนมากจะตลกด้วยท่าไม่ใช่คำพูด บางทีใช้ผู้หญิงเล่นล้วน เรื่องก็มาจากเรื่อง ปันหยี รามายณะ และมหาภารตะตามเคย สมัยปัจจุบันอาจจะเล่นตามนวนิยายหรืออุปรากรจีน มีฉากเพื่อให้ตัวแสดงคอย พอออกแสดงเท่านั้น ไม่พิสดาร ไม่มีการปิดเปิดฉาก

มีการร่ายรำของบาหลีอีกอย่างหนึ่งซึ่งแปลก บางทีเรียกว่า "รำกฤช หรือรำบารอง" ฉากรำเป็นฉากพื้นบ้าน สุดท้ายผู้รำจะเอากฤชแทงตัวเอง แล้วเกร็งกล้ามเนื้อให้แข็ง กฤชจะปักอยู่เช่นนั้น ผู้เล่นจะกลิ้งไปบนดินบนทรายทั้งๆ ที่กฤชปักอยู่ กฤชจะไม่แทงทะลุหนังเป็นอันขาด เป็นการร่ายรำกึ่งศาสนา มีความหมายว่าความชั่วร้ายนั้น หากคิดจะทำดีก็จะไม่มีความชั่วร้ายเข้ามาสู่ตนได้ เรื่องเดิมมีอยู่ว่า มีมารร้ายชื่อ รังดา ร่ายมนต์จะให้ประชาชนฆ่าตัวตายให้หมดหมู่บ้านเพื่อตัวเองจะได้ยึดทรัพย์สมบัติของคนเหล่านั้น ปรากฏว่าชาวบ้านผู้ประพฤติแต่ความดีชนะคมกฤชของนางมารร้ายจนต้องล่าถอยไป

นาฏศิลป์อินโดนีเซียพัฒนาไปมาก ในปัจจุบันได้เกิดมีระบำอินโดนีเซียขึ้นมากมายหลายชุด

นาฏศิลป์ไทยโดยทั่วไป

นาฏศิลป์ดั้งเดิมอันเป็นศิลปะและวัฒนธรรมประจำชาติไทยนั้น แบ่งออกเป็น 3 ประการคือ โขน ละครรำ ระบำ ทั้งนี้ไม่นับการละเล่นของไทยอันเป็นของพื้นเมือง ซึ่งก็มีทั้งการร้องและร่ายรำเสมอ อาจจะไม่มีแบบแผนท่าร่ายรำแน่นอน จึงมิได้จัดแยกออกเป็นอีกประเภทหนึ่ง

นาฏศิลป์ของไทยนั้นเป็นของที่แสดงความเจริญทางศิลปะของชาติอย่างสูง และเป็นศิลปะของไทยอย่างแท้จริง แม้จะได้รับอิทธิพลจากชาติอื่นแต่ก็นำมาดัดแปลงให้กลมกลืนเข้ากับรสนิยมของคนไทยจนมีความเป็นตัวของตัวเองอย่างยิ่ง ศิลปินผู้แสดงนอกจากจะต้องมีไหวพริบแล้วจะต้องได้รับการฝึกหัดอบรม เป็นศิลปะที่เมื่อจะทำให้ได้ดีแล้วจะทำแบบสมัครเล่นไม่ได้ แล้วยังทิ้งไม่ได้จะต้องแสดงอยู่เสมอ ทิ้งก็จะแข็ง รำไม่ได้งดงาม ศิลปะการร่ายรำของไทยนั้นได้พบกับอุปสรรคมากมายจนเกือบจะสูญ หากเมื่อ พ.ศ. 2490 เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง กรมศิลปากรได้มีแผนการจะฟื้นฟูการละครไทย นั่นแหละจึงได้ค้นคว้ารวบรวมศิลปินไทยจากที่ต่างๆ เท่าที่จะหาได้มาทำการฝึกอบรมคนรุ่นต่อไป ให้ช่วยรักษามรดกของไทยชิ้นนี้ไว้

นาฏศิลป์ไทยโดยทั่วไปนั้นเปรียบเทียบได้กับบัลเล่ต์หรือระบำปลายเท้าของตะวันตก คาบูกิของญี่ปุ่น หรืออุปรากรหรืองิ้วของจีน ในฐานะที่เป็นศิลปะประจำชาติ ซึ่งของแต่ละชาติก็มีลักษณะเฉพาะของตนเอง

อารมณ์ของมนุษย์และสัตว์นั้น กำหนดท่าให้มนุษย์หรือสัตว์นั้นแน่นอน ท่าเหล่านั้นจะแตกต่างกันไปตามอารมณ์ ท่าแสดงความเล่นหาบันเทิงใจ ย่อมไม่เหมือนกับท่าโกรธแค้น เมื่อมนุษย์เจริญขึ้นจึงนำท่าเหล่านี้มาเรียบเรียงให้

สอดคล้องติดต่อกัน เป็นกระบวนฟ้อนรำ ตามที่ตนเห็นงาม ฉะนั้นการฟ้อนรำจึงเกิดก่อนการพูดธรรมดา

นาฏศิลป์ไทยก็เช่นกัน เกิดประเพณีการฟ้อนรำของคนขึ้นทุกชั้นบรรดาศักดิ์ ใช้ไปจนถึงการยุทธและพิธีต่างๆ หลายอย่าง เช่น การร่ายรำอาวุธชนิดต่างๆ ในการสู้รบ ในตำราคชศาสตร์ ซึ่งถือกันว่าเป็นวิชาขั้นสูงสำหรับการณรงค์สงครามแต่โบราณ ใครหัดขี่ช้างชนก็ต้องหัดฟ้อนรำให้เป็นสง่าราศีด้วย พระเจ้าแผ่นดินไทยทรงฝึกหัดคชศาสตร์มาจนถึงรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเคยรำพระแสงขอบนคอช้างพระที่นั่ง เป็นพุทธบูชาเมื่อครั้งเสด็จพระพุทธบาท ตามโบราณราชประเพณี ยังมีละครของราชสำนัก ละครประชาชน

โขน การเต้นการรำตามบทพากย์และดนตรี ตัวเล่นสวมหน้ากาก

ละคร การร้อง การรำ ดนตรี และผูกเป็นเรื่อง

ระบำ ได้แก่ศิลปะแห่งการรำ ที่จัดให้ผู้แสดงรำพร้อมกันเป็นหมู่ สำหรับดูเล่นเพื่อความสวยงาม ไม่มีเรื่องในเรื่องของระบำนั้นมีการประดิษฐ์ไม่หยุดยั้งทุกสมัยจนมาถึงในปัจจุบันนี้ ของเดิมก็มีระบำประเลง โมงคลุ่ม คุลาตีไม้ ระบำชุดต่างๆ เมขลารามสูร สีนวล สี่บท ฉุยฉาย ระบำไก่ เชิดจีน พรหมศาสตร์ กฤษดาภินิหาร ระบำดอกบัว ระบำนพรัตน์ ระบำดาวดึงส์ ระบำบุษบาชมศาล ปัจจุบันนี้มีระบำโบราณคดีของกรมศิลปากร ซึ่งค้นคว้าจากหลักฐานทางภาพปูนปั้นแกะสลัก ทำให้เกิดระบำชุด ทวาราวดี ศรีวิชัย สุโขทัย และลพบุรี พร้อมทั้งดนตรีและเครื่องแต่งกายเท่าที่จะค้นคว้าได้ นอกจากนี้ยังมีผู้ค้นคว้าระบำต่างๆ เช่น ระบำสวัสดิโกษา ระบำฉิ่ง ระบำขลุ่ย ฯลฯ

ชุดระบำของภาคเหนือและภาคอีสานเรียกว่าฟ้อนและเซิ้งตามลำดับ เช่น ฟ้อนม่าน ฟ้อนเมือง ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนเทียน ฟ้อนเล็บ ฟ้อนลาวแพน เซิ้งกระติบข้าว ฟ้อนภูไท ในสมัยปัจจุบันยังคิดฟ้อนสุ่ม สวิง สาวไหม ระบำศรีดอนตาล

ส่วนนาฏศิลป์ไทยอื่นๆ เช่น ลิเก การละเล่นพื้นเมือง ละครชนิดต่างๆ จะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทหน้า

เราได้อิทธิพลของการฟ้อนรำมาจากอินเดียแน่ จากภาพของเทวสถานแห่งหนึ่งในเมืองจิทัมพรัม ซึ่งสร้างไว้แต่เมื่อราว พ.ศ.1800 มีลายเครื่องประดับซุ้มจำหลักเป็นรูปพระอิศวรทรงฟ้อนรำ 108 ท่า ซึ่งถือเป็นตำรานาฏศิลป์ของอินเดียเป็นท่ามูลหรือท่าพื้นฐาน 32 ท่า

แต่ทางไทยตามตำราฟ้อนรำ ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ ในภาพลายเส้นแสดงท่าแม่ 65 ท่า ของกรมศิลปากร สมัยหลังมี 68 ท่า ทุกท่ามีชื่อเรียก บางท่าเห็นได้ว่า แปลมาจากตำรานาฏศาสตร์ของอินเดีย คิดประดิษฐ์ขึ้นใหม่ก็มีเห็นได้จากคำกลอนเก่า อันว่าด้วยตำราท่ารำ มีอยู่สามบทคือ

กลอนตำรารำ

เทพประณม, ปฐม, พรหมสี่หน้า สอดสร้อยมาลา, ข้านางนอน
ผาลาเพียงไหล่, พิสมัยเรียงหมอน กำหนัดร่อน, แขกเต้าเข้ารัง
กระต่ายชมจันทร์ จันทร์ทรงกลด พระรถโยสาร, มารกลับหลัง
เยื้องกราย, ฉุยฉายเข้าวัง มังกรเลียบท่ามุจลินท์
กินนรรำ, ช้ำช้างประสานงา ท่าพระรามากังศิลป์

ภมรเคล้า, มัจฉาชมวาริน
ท่าโตเล่นหาง, นางกล่อมตัว
ลมพัดยอดตอง, บังพระสุริยา
นาคาม้วนหาง, กวางเดินดง
ข้างหว่านหญ้า, หนุมานผลาญยักษ์
กินนรฟ้อนฝูง, ยูงฟ้อนหาง
ตระเวนเวหา, ขี่ม้าตีคลี
รำกระบี่สี่ท่า, จีนสาวไส้
เมขลาล่อแก้วกลางอัมพร
ท่าเสือทำลายห้าง, ช้างทำลายโรง
กรดสุเมรุ, เครือวัลย์พันไม้
กระหวัดเกล้า, ขี่ม้าเลียบค่าย
ชักซอสามสายย้ายลำนำ
หลงใหลได้สิ้น, หงส์ลินลา
รำยั่ว, ชักแป้งผัดหน้า
เหราเล่นน้ำ, บัวชูฝัก
พระนารายณ์ฤทธิรงค์ขว้างจักร
พระลักษณ์แผลงอิทธิฤทธี
ขัดจางนาง, ท่านายสารถี
ตีโทนโยนทับ, งูขว้างค้อน
ท่าชะนีร่ายไม้, ทิ้งขอน
กินนรเลียบถ้ำ, หนังหน้าไฟ
โจงกระเบนตีเหล็ก, แทงวิไสย
ประไลยวาต, คิดประดิษฐ์ทำ
กระต่ายต้องแร้วแคล้วถ้ำ
เป็นแบบรำแต่ก่อนที่มีมา

บทนางนารายณ์

(จากรามเกียรติ์ตอนปราบนนทุก)

เทพประณม ปฐม พรหมสี่หน้า
ทั้งกวางเดินดง หงส์บิน
อีกทั้งนางนอน ภมรเคล้า
เมขลาโยนแก้วแววไว
ลมพัดยอดตอง พรหมนิมิต
ย้ายท่ามัจฉาชมสาคร
ฝ่ายว่านนทุกก็รำตาม
ถึงท่านาคาม้วนหางวง
(รวม 38 ท่า เรียกว่า แม่ทาเล็ก)
สอดสร้อยมาลาเฉิดฉิน
กินรินเลียบถ้ำอำไพ
แขกเต้า ผาลาเพียงไหล่
มยุเรศฟ้อนในอัมพร
ทั้งพิสมัย เรียงหมอน
พระสี่กรขว้างจักรฤทธิวงศ์
ด้วยความพิสมัยใหลหลง
ก็ขี้จงถูกเพลาในทันใด

กลอนไหว้ครูละครชาตรีเมืองนครศรีธรรมราช

สอนเอยสอนรำ
ปลดปลงลงมา
วาดไว้ปลายอก
ชัดสูงขึ้นเพียงหน้า
ครูให้ข้ารำเทียมบ่า
แล้วให้ข้ารำเพียงพก
เรียกแม่ลายกนกผาลา
เรียกช่อระย้าดอกไม้

ปลอดปลงลงมาใต้ ครูให้ข้ารำโคมเวียน
ที่เรียกรูปวาด ไว้วงให้เหมือนรูปเขียน
ท่านี้คงเรียน ท่าจ่าเทียนพาดตาล
ฉันนี้ เหวยนุช พระพุทธเจ้าห้ามหาร
ฉันนี้ นงคราญ พระรามเธอข้ามสมุทร
รำเล่นสูงสุด เป็นท่าพญาครุฑร่อนมา
ครุฑเฉี่ยวนาคได้ ร่อนกลับไปในเวหา
ทำท่าหนุมาน เหาะทะยานไปเผาลงกา
รำท่าเทวา สารถีขี่ม้าชักรถ
ท่านางมัทรี จรลีห่างเทวกช
ท่าพระดาบส ลีลาจะเข้าอาศรม
สี่มุมปราสาท วาดไว้เป็นหน้าพรหม
ฉันนี้คนกลม เรียกพระนารายณ์น้าวศร
(คงจะมีอีกแต่จดจำได้เท่านี้)

พอสังเกตเห็นได้ว่า ท่ารำที่กล่าวในกลอนทั้ง 3 บทนี้ มาแต่แบบเดิมแบบเดียวกัน เพี้ยนกันไปบ้างด้วยต่างถิ่นต่างฐานและคิดเรียกชื่อขึ้นใหม่บ้าง

นาฏศิลป์ของไทยนั้นยังมีลักษณะประจำภาค ซึ่งแตกต่างกัน ประเพณี เมื่อปีวอก พ.ศ.2415 การฟ้อนรำในกระบวนยุทธอย่างอื่น เช่น ตีกระบี่กระบอง ก็เป็นวิชาที่เจ้านายจะต้องทรงฝึกหัดมาแต่โบราณกาล แม้ทางภาคเหนือเมื่อจะมีงานใหญ่ เจ้านายตั้งแต่เจ้าผู้ครองนครและเจ้านายฝ่ายในจะต้องทรงฟ้อนรำเอง วิชาฟ้อนรำจึงเป็นวิชาสำคัญในการให้การศึกษาของชนชั้นสูงสุดของประเทศ

นาฏศิลป์ตะวันตก (Ballet และ Modern Dance) นาฏศิลป์ตะวันตก อาจจะแบ่งได้เป็น 3 หมวด คือ

หมวดที่ 1 ระบำบัลเล่ต์หรือระบำปลายเท้า (Ballet)

หมวดที่ 2 ระบำพื้นเมือง (Folk Dance)

หมวดที่ 3 ระบำสมัยใหม่ (Modern Dance)

ระบำบัลเล่ต์หรือระบำปลายเท้า

ความจริงระบำบัลเล่ต์เท่าที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ เป็นละครใบ้แบบเต้น (Dance Pantomime) อย่างหนึ่ง คือ เต้นออกท่าตามจังหวะดนตรี เพื่อแสดงออกซึ่งความนึกคิด อารมณ์ตามเนื้อเรื่อง โดยไม่มีทั้งบทพากย์และบทเจรจาแม้แต่คำเดียว การหัดระบำบัลเล่ต์เหมือนการหัดละครรำไทย เป็นศิลปะวัฒนธรรมของชาติตะวันตก ที่มีแบบฉบับของท่าทางและการเคลื่อนไหววางไว้ตายตัว ศัพท์ที่ใช้ในระบำบัลเล่ต์นั้นเป็นศัพท์ในภาษาฝรั่งเศสทั้งสิ้น ทั้งนี้ตามประวัติผู้ฟื้นฟูทำนุบำรุงระบำบัลเล่ต์นั้นคือ ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป

องค์ประกอบของระบำบัลเล่ต์มี 5 อย่าง ดังต่อไปนี้คือ

1. ท่าเต้น การวางส่วนต่างๆ ของร่างกาย (Choreography) ประกอบไปด้วยการใช้ท่าและการเคลื่อนไหวบนเวที

2. ดนตรี (Music) ดนตรีและท่าที่เต้นจะต้องประสานกลมกลืนกัน ดนตรีนั้นจะต้องประกอบให้เกิดอารมณ์เศร้า อ่อนหวาน รุนแรง ดุดัน ฯลฯ ที่จะแสดงออกด้วยท่าทางได้ เพราะดนตรีและท่าทางเท่านั้นจะเป็นผู้เล่าเรื่องไม่มีบทพากย์และไม่มีบทสนทนา

3. เนื้อเรื่อง บท และคำอธิบายต่างๆ (Libretto) บัลเล่ต์ ผูกเป็นเรื่องเหมือนละครเวที มีโครงเรื่องและดำเนินเรื่องติดต่อกันเช่นเดียวกับละคร เอาบทสนทนาออกเสียเท่านั้น ส่วนบทเรื่องที่จะนำมาแสดงบัลเล่ต์มีจำนวนจำกัด คนดูรู้เรื่องละเอียดมาก่อนแล้วทั้งสิ้น เรื่องที่นำมาแสดงบัลเล่ต์ส่วนมากเป็นโศกนาฏกรรม (Tragedy) แทบทั้งสิ้น

4. ฉากเครื่องแต่งกาย การแต่งหน้าและแต่งผม (Setting and Costumes) เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งรองลงมาจากการเต้นและดนตรี ฉากและเครื่องแต่งกายจะช่วยการเต้นและให้ภูมิหลังของเรื่อง บัลเล่ต์มีหลักการแต่งหน้า สร้างเครื่องแต่งตัวโดยเฉพาะผิดกับนาฏศิลป์อื่นๆ ส่วนฉากนั้นสุดแล้วแต่ความนึกฝันของศิลปิน ผู้สร้างฉาก รวมความว่าสิ่งที่เห็นด้วยท่าทุกอย่างในบัลเล่ต์นั้นมีความสำคัญมาก เพราะไม่มีบทพากย์ หรือบทเจรจา

5. การเต้น (Dancing) เทคนิคการเต้นบัลเล่ต์นั้นเป็นเทคนิคอนุรักษ์นิยม (Conservative) คือไม่เปลี่ยน รักษาของเดิมไว้ให้มากที่สุดที่จะมากได้ เช่นเดียวกับนาฏศิลป์ไทย อุปรากรจีน (งิ้ว) นาฏศิลป์อินโดนีเซีย หรือของอินเดีย การฝึกหัดเข้มงวด และท่าทางการเคลื่อนไหวซับซ้อน ต้องฝึกหัดกล้ามเนื้อ การถ่วงตัวทรงตัวสำคัญอย่างยิ่ง ท่าของแขน มือ ขาก็ยังไม่มากเท่าท่าการถ่วงตัวและทรงตัว มีหลักการดัดตน (Acrobatism หรือ Acrobatic Virtuaety) ดังนั้นจึงต้องใช้เวลาฝึกหัดนาน ต้องฝึกหัดเสมอจึงจะรักษาน้ำหนักตัวและความแข็งแรงของกล้ามเนื้อไว้ได้ เช่นการยืนทรงตัวและออกท่าบนปลายเท้า ท่าเต้นชายที่จะต้องพยุงน้ำหนักของคู่เต้นหญิงด้วยท่าทางที่ทำให้เห็นว่าน้ำหนักของคู่เต้นน้อยที่สุด การเต้นคู่ ผู้เต้นหญิงชายจะต้องเต้นประสานสอดคล้องกันอย่างถูกจังหวะที่สุด มิฉะนั้นหากเกิดการ "พลาดมือ" คู่เต้นชายรับร่างกายของคู่เต้นหญิงไว้ไม่อยู่ จะทำให้เกิดอันตรายถึงบาดเจ็บและพิการได้ การเต้นเป็นหมู่จะต้องพร้อมเพรียง เพราะเคลื่อนไหวมากและบางทีรวดเร็วมาก การเต้นหมู่จะต้องมีตัวเอกนำ (Soloists) และมีตัวเต้นหมู่ตาม (corps de Ballet) การเต้นเดี่ยว เต้น 2 คน หรือ 3 คน ฯลฯ จะมีชื่อเรียกในภาษาฝรั่งเศสโดยเฉพาะ คือ Solo หรือ Pas Seul เต้นคู่เรียกว่า Pas de Deux สามคนเรียก Pas De Trois และ 4 คนเรียก Pas de Quatre ฯลฯ

ระบำบัลเล่ต์มีเรื่องราวเช่นเดียวกับละคร จึงมีการแบ่งเป็นองก์เป็นฉากบัลเล่ต์นี้มีมาเกือบ 500 ปีแล้ว จนขณะนี้กลายเป็นศิลปะสากลไป ไม่นิยมหัดกันเพียงในประเทศตะวันตกเท่านั้น ญี่ปุ่น มีบัลเล่ต์ที่ดีพอถึงกับออกไปแสดงนอกประเทศได้ เดิมทีเดียวการแสดงบัลเล่ต์เป็นเรื่องบันเทิงของผู้ดีและเศรษฐีสมัยฟื้นฟู (Renaissance) เต้นในการฉลองต่างๆ เช่น ฉลองการรบชนะ เต้นทั้งในสถานที่และกลางแจ้ง เต้นในการเลี้ยงครั้งใหญ่ๆ พระนางแคธรีนแห่งเมดิชี (Queen Catherine do Medici ค.ศ.1519-1589) ได้ทรงนำการเต้นบัลเล่ต์ของราชสำนักเยอรมันเข้าไปในประเทศฝรั่งเศส จึงเกิดระบำบัลเล่ต์ในราชสำนักฝรั่งเศสมาตั้งแต่สมัยนั้น บัลเล่ต์ของราชสำนักฝรั่งเศสที่แสดงเป็นเรื่องแรกคือเรื่อง เซิด (Cirde) ของ ปาลซาตารินี (Baltazarini) ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์ทั้งเรื่องและแต่งทำนองดนตรีด้วย

บัลเล่ต์ที่มีแบบแผนและยึดถือฝึกฝนกันลงมาจนถึงสมัยนี้คือบัลเล่ต์สมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (ค.ศ.1643-1715) พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เองทรงโปรดบัลเล่ต์มากถึงทรงออกแสดงบัลเล่ต์เสมอ และทรงตั้งโรงเรียนบัลเล่ต์ชื่อ อาเคเคมี เดอ ดังส์ (Acadmie de Danse) ใน ค.ศ.1661 ทำให้ประเทศฝรั่งเศสเป็นผู้นำในเรื่องสร้างและสนับสนุนศิลปินทางบัลเล่ต์ ทั้งผู้แต่งเรื่อง แต่งเพลง ให้ท่า และประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย ซึ่งภายหลังมีการดัดแปลงแก้ไขให้สร้างง่ายขึ้น มาตอนนี้บทร้องและบทร้องของลูกคู่ออกทั้งหมด ทำให้เกิดบัลเล่ต์ เช่นที่เห็นในปัจจุบันนี้ คือเป็นละครใบ้ (Pantomime) บัลเล่ต์ที่มีชื่อเสียงของฝรั่งเศส และคงเล่นมาจนถึงทุกวันนี้มีอยู่ 3 เรื่องคือ

เรื่องที่ 1 ลาฟิลล์ มาล กาเด (La Fille Mal Cardee) ของดอแบวาล (Dauberval) และมาตั้งแต่ ค.ศ. 1786

เรื่องที่ 2 กีเซลล์ (Giselle) ของคาราลลิ (Coralli) แสดงมาตั้งแต่ ค.ศ.1841

เรื่องที่ 3 คอปเปเบีย (Coppelia) ของ แซงเลออง (Saint Leon) แสดงตั้งแต่ ค.ศ.1870

แม้ต่อมาประเทศฝรั่งเศสจะเกิดปฏิวัติ และมีความยุ่งยากภายในประเทศ แต่ก็ไม่อุปสรรคของบัลเล่ต์ การบัลเล่ต์ได้แพร่หลายออกไป ทำให้ประเทศต่างๆ หลายประเทศในยุโรปเด่นขึ้นมากในเรื่องของบัลเล่ต์ เช่น รัสเซีย เยอรมัน อิตาลี และรัสเซีย คงยังนำในเรื่องบัลเล่ต์มาจนถึงทุกวันนี้ คณะบัลเล่ต์ที่มีชื่อเสียงมากของรัสเซีย คือระบำบัลเล่ต์บอลซอย และโรงเรียนหัดบัลเล่ต์ ชื่อ อิมพีเรียลรัสเซียนบัลเล่ต์ มีชื่อเสียงมาก เพิ่งเปลี่ยนชื่อไปเมื่อรัฐบาลคอมมูนิสต์เข้าปกครองประเทศ

เครื่องแต่งกายโดยทั่วไปมีสีขาว หรือสีต่างๆ กระโปรงสั้น ซ้อนฟู จนเป็นเส้นตรงออกมาจากบั้นเอว เสื้อไม่มีแขนพอดีกับตัว รัดรูปเปลือยคอและแขน บางเรื่องก็แต่งตัวผิดไปจากที่กล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ๆ ซึ่งเนื้อเรื่องเป็นเรื่องชีวิตของสังคมในปัจจุบันก็แต่งตัวให้ตรงกับสมัย แต่ให้เกิดความคล่องแคล่วว่องไวในการเต้นเท่านั้น

ในปัจจุบัน บัลเล่ต์ที่จัดแสดงอยู่มี 2 ประเภท คือประเภทเรื่องเดิมของเก่า ได้แก่เรื่อง นักแครกเก่อร์ ของไชคอฟสกี้ เจ้าหญิงนิทรา (Sleeping Beauty) และหงส์เหิน (Swan Lake) ขณะนี้มีบัลเล่ต์เกิดขึ้นใหม่ๆ เช่นเรื่อง "เสาไฟ" (Pillar of Fire) ของชาวอังกฤษชื่อ แอนโตนีทิวดอร์ (Antony Tudor) ซึ่งแสดงมาตั้งแต่ ค.ศ.1942 เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับจิตวิทยาและสังคมวิทยาของคนรุ่นปัจจุบัน บางเรื่องของอเมริกาก็มีเรื่อง "นักขี่ม้าพยศ" (Rodeo) ของแอกเนส เดอ มิลล์ (Agnes de Mille) แสดงครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1942 และเรื่อง บิลลี่เดอะคิด (Billy The Kid) ของยูจีน ลอริง (Eugene Loring) ซึ่งแสดงครั้งแรกเมื่อ ค.ศ.1938 เนื่องจากเป็นเรื่องของสังคมปัจจุบัน เครื่องแต่งกายจึงสร้างง่ายๆ เช่นที่ใช้กันอยู่แต่ให้คล่องตัวในการเต้นเท่านั้น

ท่าแรกหัด 5 ท่านี้เป็นท่าพื้นฐานของการเต้นบัลเล่ต์ จะต้องยึดมั่น ผู้เต้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามใจไม่ได้ เหลือแต่การเคลื่อนไหวศีรษะแขนขาและลำตัวเท่านั้น ที่ผู้เต้นจะทำได้ตามใจชอบเพื่อแสดงออกซึ่งความรู้สึกและอารมณ์ให้เข้ากับเนื้อเรื่อง

ระบำพื้นเมือง (Folk Dance)

ระบำพื้นเมืองเป็นระบำที่มีท่าร่ายรำหรือรำเต้นเกี่ยวกับกิจกรรมและประสบการณ์ของชาวเมือง เช่นระบำพื้นเมืองที่เกี่ยวกับการเก็บเกี่ยว ซึ่งมีทุกประเทศที่เพาะปลูก การอุตสาหกรรมครัวเรือน เช่น ทอผ้า สาวไหม ท่าร่ายรำที่

ประดิษฐ์จากกิจวัตรของแม่บ้าน เล่นในเทศกาลต่างๆ มีดนตรีง่ายๆ โดยเฉพาะเพื่อสะท้อนออกถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเหล่านั้น บางทีแสดงออกซึ่งศรัทธาทางศาสนา อาชีพ สงคราม การเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว การแสดงความรัก ประเพณีการตายและความโศกเศร้า เป็นเรื่องผูกโยงอดีตและปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านประดิษฐ์คิดขึ้นเอง แล้วแรงบันดาลใจ การจัดแสดงก็แสดงตามกาลเทศะ ซึ่งมุ่งหมายจะให้เหมาะสมกับระบำพื้นเมืองเหล่านั้น ระบำเช่นนี้จึงไม่ได้มีแต่เฉพาะของประเทศเท่านั้น หากมีประจำชุมชนที่อยู่กันเป็นหมู่ ท่าเต้นท่าร่ายรำ เครื่องแต่งกายแตกต่างกันไปตามที่ชาวเมืองใช้อยู่ และถิ่นนั้นๆ จะหาได้ บางทีก็แสดงร่วมกันทั้งหญิงและชาย บางทีก็มีแต่หญิงล้วนหรือชายล้วน ข้อสำคัญต้องมีดนตรีที่จังหวะชัดและทำนองง่ายๆ ประกอบเสมอ เพื่อร่ายรำหรือรำเต้นได้พร้อมกัน ส่วนการร้องเพลงจะมีหรือไม่ก็แล้วแต่ความนิยม เครื่องให้จังหวะบางทีก็ใช้การตบมือ

ระบำสมัยใหม่ (Modern Dance)

สมัยปัจจุบัน (นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา) ทหารที่กลับจากมหาสงครามเมื่อมาถึงประเทศอเมริกาต่างก็พยายามหางานทำ ได้มีทหารทุกระดับยศจำนวนไม่น้อยได้หันเข้าหาอาชีพทางละคร ลงทุนจัดแสดงละครโรงเล็กๆ ตามจังหวัดหรือตำบลที่ตนอยู่ จึงได้เกิดละครลักษณะใหม่ขึ้นในอเมริกา คือละครที่มิได้พูดหรือมีบทสนทนาแต่เพียงอย่างเดียว เช่นละครอังกฤษ หรือละครของอเมริกาเดิม ดังกล่าวไว้ในตอนต้น ละครชนิดใหม่นี้ได้แทรกการรำเต้นลงเป็นอันมาก การเต้นนั้นมีท่าเต้นลีลาเรื่องให้ตรงกับบทละคร เช่นถึงฉากตลาดแทนที่จะเล่นให้เหมือนธรรมชาติก็แทรกการเต้นลง โดยให้ตัวละครแต่งตัวเป็นแม่ค้าพ่อค้า ออกมาเต้นให้ท่าทางตรงนั้นเป็นท่าทางการซื้อการขาย การต่อรอง ท่าแบกหามผัก เข็นรถปลา ผลไม้ ฯลฯ แทรกเข้าไปเพื่อให้น่าดูและสนุกสนานขึ้น ตัวละครแทนที่จะพูดก็ร้องเพลงแทนพูด ร้องไปเต้นไป การร้องการเต้น ดนตรีมีความสำคัญเท่าบทสนทนาเดิม จึงมีละครชนิดที่เรียกว่าละครหรือภาพยนตร์ดนตรี (Musical Comedy) เป็นของอเมริกาโดยเฉพาะ ท่าเต้นเหล่านี้ไม่ใช่บัลเล่ต์ ดูง่ายกว่า รวดเร็วกว่า สนุกสนานกว่าท่าเต้นประดิษฐ์กันเองเพื่อแสดงอารมณ์ และความนึกคิดโดยไม่คำนึงถึงแบบครู หรือแม่ท่าเช่นบัลเล่ต์ คิดได้คิดเอา แล้วแต่ผู้สร้างผู้กำกับจะให้ท่าที่คิดว่าคนดูจะเข้าใจตามที่ตนทำหมด ดนตรีที่ใช้ก็ต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่องและอารมณ์ของตัวละครในเรื่อง การเต้นรำหรือนาฏศิลป์แบบใหม่นี้เรียกว่าระบำสมัยใหม่ (Modern Dance) นิยมจัดแสดงแทรกทั้งละครและภาพยนตร์ คือเรื่อง "ถิ่นดาวร้าย" (West Side Story) บุษบาริมทาง (My Fair Lady) ซึ่งยืมเนื้อเรื่องมาจากเรื่องพิกเมเลียน (Pygmaleon) ของ ยอร์จ เบอร์นาร์ด ชอว์ (George Bernard Shaw) ดนตรีและการรำเต้นในเรื่องนับเป็นระบำสมัยใหม่ทั้งสิ้น ขณะแพร่ไปในประเทศต่างๆ แม้ในประเทศไทย บางทีก็แสดงเป็นเรื่อง บางทีก็แสดงเป็นฉาก เป็นตอน โดยไม่ผูกเรื่อง แต่ละฉากละตอนสะท้อนให้เห็นอารมณ์ต่างๆ และสภาพของสังคมบางถิ่นของคนบางหมู่บางกลุ่มและชั้นชน เนื่องจากการฝึกฝนไม่ซับซ้อนและยากเท่าบัลเล่ต์ จึงแพร่หลายอย่างรวดเร็วไปทั่วโลก

สิ่งที่อาจจะจัดแสดงได้ในโรงเรียน

การแสดงในโรงเรียนนั้น ความมุ่งหมายสำคัญต้องจัดเพื่อเหตุผลทั้งการศึกษาเสมอ การแสดงอะไรก็ตามที่ใช้เป็นอุปกรณ์การสอนก็ได้และกิจกรรมนักเรียนก็ได้นั้นเห็นจะมีดังต่อไปนี้

1. ละครโรงเรียน (School Plays) ควรจัดไม่เกินปีละ 1 ครั้ง เพราะเสียเวลาเรียน และจะต้องลงทุนทำ และไม่ควรใช้เป็นเครื่องมือหาเงินเข้าโรงเรียน ควรจะเป็นกิจกรรมนักเรียนหรือกิจกรรมนอกหลักสูตรโดยแท้จริง ละครโรงเรียนเป็นมีดสองคม ประโยชน์ก็มาก ถ้าจัดไม่ดีความเสียหายจะมีและเป็นความเสียใจทางจิตใจของนักเรียนมากกว่าอื่น

2. เชิดหุ่น (Puppet shows) มีตัวตั้งแต่แบบง่ายไปหายาก เช่น หุ่นนิ้ว หุ่นแบบแบน หนังตลุง ฯลฯ การเชิดหุ่นนั้นมีประโยชน์กับการแสดงออกของเด็ก เวลาเด็กเชิดหุ่นจะออกท่าออกทางมากกว่าตัวหุ่นเอง ดูผู้เชิดจะสนุกกว่า หากจะใช้หุ่นเป็นเครื่องประกอบการสอนก็จะทำให้บทเรียนน่าสนใจขึ้นอีกเป็นอันมาก

3. การจัดกระบวนแห่ (Pageants) เช่น กระบวนแห่นางนพมาศในพิธีลอยกระทงตามสถาบันต่างๆ หรือที่มหาวิทยาลัยต่างๆ ในเมืองไทยนิยมจัดกันในสมัยนี้ การแสดงกลางแจ้งของงานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ส่วนมากจะเป็นการแสดงประเภทนี้ เช่นภาคศึกษาทางเหนือเคยแสดงพิธีรดน้ำดำหัว และแห่ "ควัตาน" ทางภาคศึกษาอีสานเคยส่ง "พิธีล่าปลาบึก" เป็นกิจกรรมการแสดงประเภทละครโรงเรียน และในขณะเดียวกันเป็นทัศนศึกษาด้วย ประโยชน์อันใหญ่ยิ่งที่สุดก็คือนักเรียนได้ออกแสดงเป็นจำนวนมาก

4. ละครใบ้ (Mimes) คือการแสดงแต่ตัว ตัวละครไม่พูด บางทีมีดนตรีประกอบ บางทีมีคนพากย์ โขนของไทยสวมหน้ากากพูดไม่ได้จึงต้องมีคนพากย์เรียกว่าละครใบ้ (Pantomime) เรื่องเครื่องทรงพระราชาของดุษฎีมาลา ก็เป็นละครใบ้สำหรับเด็ก ต้องมีคนพากย์ โรงเรียนประถมหลายโรงเรียนเคยจัดแสดงละครใบ้ เรื่องยายกับตาปลูกถั่วปลูกงาให้หลานเฝ้า...เวลาตัวสัตว์ต่างๆ ออกเต้นเป็นระบำเป็นชุดๆ น่าดู และได้เล่นมากตัว

5. ภาพนิ่งหรือภาพมีชีวิต (Tableaux vivants) เป็นของที่ชาวฝรั่งเศสเป็นผู้ต้นคิดขึ้น คือการตัดตอนใดตอนหนึ่งหรืออิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่งจากวรรณคดี ประวัติศาสตร์ จัดฉาก เครื่องแต่งตัว สีแสงวิจิตร ทำท่าอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่ง เมื่อเปิดฉากตัวละครทุกตัวจะทำท่าเดียวนิ่งอยู่เช่นนั้นจนกว่าจะปิดฉาก (เวลา 3-5 นาที) มุ่งแสดงศิลปะแห่งการจัดจังหวะ การสร้างฉาก แสงสี แต่งตัว แต่งหน้า ไม่มีการแสดงและเคลื่อนไหวบนเวที ขณะนี้นิยมจัดแสดงกันมาก การจัดแสดงฉากการประสูติของพระเยซูตามโรงเรียนคริสต์จักรและโรงเรียนคาธอลิคนั้น ส่วนมากจะจัดเป็นภาพนิ่งดังกล่าว

6. บทสนทนา (Dialogues) ตัดบทสนทนาจากละคร จากวรรณคดี จากเรื่องจริง เลือกคำพูดที่คมคาย ทำให้เกิดความคิดและสติปัญญา มาให้นักเรียนซ้อมออกท่าด้วย จะทำให้เด็กใช้ภาษาเป็น หัดบุคลิกภาพและเข้าใจการละคร

7. การละเล่นพื้นเมืองต่างๆ เช่น รำเพลงอาวุธ ตีกระบี่กระบอง เล่นเพลงพื้นเมือง เล่นเพลงปรบไก่ เพลงพวงมาลัย ลำตัด รำวง หรือแม้แต่เพลงลูกทุ่ง

8. การทายท่า (Charades) คือทำท่าที่จะตีความหมายออกมาเป็นคำ ทำหลายๆ ท่าเอาคำเหล่านั้นมาเรียงกันจะเป็นสุภาษิต ชื่อคนสำคัญ ชื่อสถานที่ ฯลฯ นักเรียนได้แสดงท่าให้เพื่อนได้คิดโดยใช้ความรู้รอบตัว นิยมทำกันมาก

9. ทายปัญหาประกอบท่า เช่น ให้นักเรียนแต่งตัวเป็นทหารฝรั่ง (เพียงแต่สวมหมวกอุศเรนหรือใช้กระดาษหนังสือพิมพ์พับเป็นสามเหลี่ยมแล้วสวม) ให้เด็กนั้นทำท่าพลางพูดว่า "ฉันแต่งงานกับผู้หญิงที่ชื่อว่าโยเซฟิน ฉันแพ้สงครามต้องถอยร่นมาจากประเทศรัสเซีย เขาเนรเทศฉันไปอยู่เกาะเซนต์เฮลีนา ฉันคือใคร-นโปเลียน

จะทายตัวละครในวรรณคดี ประวัติศาสตร์ได้ทุกตัว แม้แต่ในสุขศึกษาก็ทายได้ ควรใช้เป็นทบทวนความรู้นักเรียนในภาคปลาย

10. รีวิวหรือ วิพิธทัศนา (Reviews) คือการแสดงบนเวทีที่ประกอบไปด้วย ร้อง รำ ดนตรี เต้น เล่นละคร หลายๆ ฉาก สำคัญอยู่ที่การจัดการรายการ ต้องคัดเลือกการเล่นต่างๆ ให้ได้สัดส่วนกัน การจัดลำดับก็ต้องระมัดระวัง เช่น ระบำ เพลง ละคร ดนตรี รำไทย ฯลฯ สำคัญที่ฉากสุดท้ายจะต้องทำให้ใหญ่และโอ่อ่า เพราะจะให้ตรึงใจผู้ดูไปนาน ฉากสุดท้ายเช่นนี้เรียกว่า "ฉากใหญ่" (Grand finale) สวย งดงาม คนแสดงมาก

11. บทล้อเลียน (Mock-conuentions) เลือกเด็กที่เลียนท่าคนเก่งๆ ให้ออกมาแสดงท่าของคนที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไป หรือเล่นละครสั้นๆ มีตัวละครหลายตัวแต่ผู้แสดงคนเดียว เป็นการหัดเด็กให้ช่างสังเกตและต้องว่องไวกระฉับกระเฉงมาก

12. ละครที่สั้นจริงๆ เรียกว่า สะกิ๊ต (Skit) เล่นจบได้ภายใน 3-7 นาที ดูแล้วจะได้คติของสังคม ปรัชญาและปัญหาของมนุษย์ โครงเรื่องไม่ต้องมีก็ได้

ชนิดของละคร

(Varieties of drama)

การแบ่งชนิดของละคร (รวมทั้งภาพยนตร์เพราะภาพยนตร์ก็คือละครรูปหนึ่งนั่นเอง) มีอยู่ 2 วิธี คือ

ก. แบ่งโดยแบบ (Types) คือแบ่งตามโครงเรื่องหรือเนื้อเรื่อง

ข. แบ่งโดยท่วงทำนอง (Styles) คือแบ่งตามวิธีเขียนและวิธีจัดแสดง

การแบ่งโดยแบบ (Types) ละครทั้งหลายมี 9 ชนิด คือ

1. สุขนาฏกรรม (Comedy) สุขนาฏกรรมสมัยต้นของกรีกเป็นการแสดงที่ไม่มีเรื่อง ไม่สู้จะมีสาระ มุ่งตลกขบขันพอให้หัวเราะ ต่อมาสมัยหลังสุขนาฏกรรม หมายความว่าเรื่องอะไรก็ตามที่ตัวเอกจะพบปัญหา แล้วจบลงด้วยความสำเร็จและชัยชนะของตัวเอกในการแก้ปัญหานั้น ได้พบกับความสุขตอนจบ

2. โศกนาฏกรรม (Tragedy) คือละครที่ตัวพระเอกนางเอกพ่ายแพ้ในการแก้ปัญหาชีวิต พยายามจะแก้ก็แก้ไม่ได้ เป็นผู้แพ้ อาจจะถึงตายลงท้ายด้วยความเศร้า มักจะเนื่องมาจากความรักที่มีมากเกินไป ความมักใหญ่ใฝ่สูง ความอิจฉาริษยาและหึงหวง การอาฆาตแก้แค้น โศกนาฏกรรมอมตะก็คือเรื่องโรมิโอและจูเลียตของวิลเลี่ยมเช็คสเปียร์ ซึ่งเป็นละครเวทีตลอดมา นำไปทำภาพยนตร์ ทำบัลเล่ต์

3. หัสนาฏกรรม (Farce) คือสุขนาฏกรรมที่เกินความจริง และสิ่งที่เกินความจริงนั้นมักจะได้เป็นไปไม่ได้ แต่จะตลกและน่าขบขัน เช่นเรื่องป้าของชาลี (Charlie's Aunt) อันเป็นเรื่องของลูกเขยที่พยายามปกปิดภรรยาไม่ให้รู้จักพ่อของตัว เพราะพ่อมีประวัติน่าอาย พ่ออยากเห็นลูกสาวจึงต้องปลอมเป็นป้าของลูกเขย ในที่สุดกลแตก ตลกขบขันตลอดเรื่องและจบลงด้วยความเข้าใจกันระหว่างสามี ภรรยา และพ่อตา

4. นาฏกรรมเรื่องรัก (Romantic drama) เป็นเรื่องของผู้ดีสูงส่ง ปัญหาต่างๆ มักเกิดจากความเป็นผู้ดีสูงส่ง

ตัวเอกมีอุดมคติสูง ยอมเสียสละเพื่อรักษาเกียรติ เช่น เรื่องสะพานแห่งวอเตอร์ลู (Waterloo Bridge)

5. นาฏบทจินตนาการ (Fantasy) คือละครที่มีเนื้อเรื่องและฉากเป็นความฝันและสิ่งสมมุติ ไม่จริงและเป็นไปไม่ได้ ตัวละครบางทีก็มีนางฟ้านางสวรรค์ ภาพยนตร์อินเดียส่วนมากมักจะเป็นเรื่องประเภทนี้ ตัวละครสำคัญจะพบปัญหาและอุปสรรคจนแก้ไม่ไหว ร้อนถึงเทพเจ้าต้องมาช่วยแก้ไข บางทีถึงสาปคนตายแล้วให้คืนชีวิตด้วยการสวดมนต์ สรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า ละครองก์เดียวจบเป็นตัวอย่างที่ดี ในเรื่องนี้ก็คือเรื่อง "ฝี" ของพระองค์เจ้าภาณุพันธ์ยุคล และเรื่อง "เมียใบ้" ของพระยาโกมารกุลมนตรี ในเรื่องที่ 1 พระเอกเป็นฝี เรื่องที่ 2 เป็นเรื่องของชายที่มีเมียใบ้ วิงวอนให้นางฟ้ามาช่วยให้พูดได้พอเมียพูดได้ก็เกิดเรื่องตัดพ้อต่อว่ามากมายเลยต้องอ้อนวอนนางฟ้าให้มาทำให้กลับเป็นใบ้ตามเดิม

6. นาฏกรรมสะเทือนอารมณ์ (Melodrama) เนื้อเรื่องจะต้องมีการฆาตกรรม การอาฆาตแก้แค้น ฆ่าตัวตาย ความรักที่ซับซ้อน น่ากลัว การกลั่นแกล้ง ความโลภ เรื่องลึกลับ ชิงรักหักสวาท หนังเคาบอยและหนังอินเดียแดงจัดเป็นนาฏกรรมสะเทือนอารมณ์ได้

7. สุขนาฏกรรมชีวิต (Comedy of Manners) เนื้อเรื่องจะบรรยายถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม สมัยนิยม อุปทานของมนุษย์ ภาษาที่ใช้ในเรื่อง เช่นนี้จะต้องคนกล้า การสนทนาฉลาด โต้ตอบกันทันท่วงที และสะใจ

8. สุขนาฏกรรมเร้าอารมณ์ (Sentimental Comedy) เป็นเรื่องรักอันดื่มด่ำของหนุ่มสาว การแตกแยกของครอบครัว ความรักชาติอย่างสูง เสียสละตัวเองและชีวิต เสียสละความรัก แต่ตัวเอกจะได้รับการตอบแทนที่น่าพึงพอใจในตอนจบ

9. นาฏกรรมทางสังคม (Social Drama) เนื้อเรื่องจะต้องแสดงถึงปัญหาของสังคม ชีวิตของกรรมกร ความยากจนข้นแค้น อาชญากรรม ปัญหาวัยรุ่น ภาพยนตร์ไทยเรื่องเรือมนุษย์ (ซึ่งทำเป็นละครโทรทัศน์ก่อน) ของกฤษณา อโศกสิน ทำบทมาจากนวนิยายที่ได้รับรางวัลมาจากซีอาโต้ เป็นตัวอย่างอันดีของเรื่องประเภทนี้ เรื่อง อวสานของเซลส์แมน ของอาเธ่อร์ มิลเล่อร์ ก็อยู่ในละครประเภทนี้เหมือนกัน

การแบ่งละครตามท่วงทำนอง (Styles)

ท่วงทำนอง (Styles) คือวิธีที่ผู้แต่งใช้แต่งละครเรื่องนั้นๆ การจัดแสดงจะต้องจัดให้สอดคล้องกับวิธีแต่ง ละครบางเรื่องอาจจะมีท่วงทำนองหลายท่วงทำนองก็ได้ ท่วงทำนองจะกำหนดว่ามีเท่าไรหาได้ไม่ เพราะท่วงทำนองอาจจะเกิดขึ้นใหม่ได้เสมอๆ ที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นท่วงทำนองที่สำคัญๆ และจำเป็นเห็นอยู่มากเท่านั้น ท่วมทำนองอื่นๆ ยังมีอีก

1. ท่วงทำนองสมจริง (Realism and Naturalism) คือการจัดแสดงละครให้คล้ายกับว่าทุกอย่างเกิดขึ้นจริงๆ และอาจจะเกิดหรือหาได้ในชีวิตจริงๆ เสมอ ภาษาพูดก็ใช้ตามธรรมดาธรรมชาติ ไม่เล่นสำบัดสำนวน ปัญหาและเหตุการณ์ต่างๆ ก็สมจริง แม้บางทีเหตุการณ์บางอย่างจะหยาบคาย น่าเกลียด หรือดูแล้วไม่เกิดความสุข แต่เกิดความสะอิดสะเอียนและสมเพชก็ตาม ท่วงทำนองสมจริงนี้จะต้องระวัง เรื่อง ฉาก การแต่งหน้า แต่งตัว ต้องสมจริงที่สุด แต่ก็ยังแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ

ก. ท่วงทำนองสมจริงเท่าที่จะเห็นได้ด้วยตา

ข. ท่วงทำนองสมจริงทางจิตวิทยา

ท่วงทำนองสมจริงนี้ หากสมจริงเป็นอย่างยิ่ง จนไม่พะวงถึงเนื้อเรื่อง คล้ายๆ ว่าจะเป็นเหตุการณ์ตอนหนึ่งซึ่งอาจจะเกิดได้จริงๆ ในชีวิตมนุษย์ อาจเรียกเป็นท่วงทำนองสมจริง เช่นธรรมชาติ (Naturalism)

2. ท่วงทำนองทรงศีลหรือคตินิยม (Romanticism) ทุกอย่างในละครประเภทนี้จะเป็นอุดมคติไปหมด แม้อากาศก็ไม่มีร้อนไม่มีหนาว ตัวละครมีเงินใช้ไม่ค่อยต้องทำอะไร พระเอกและนางเอกจะต้องเป็นคนดีหมด ไม่มีที่ติเลย ไม่มีการทำผิด เรื่องเช่นนี้เป็นที่นิยมกันมากในศตวรรษที่ 19 แต่ในปัจจุบันนี้เลิกเขียนกันไปนานแล้ว พระเอกและนางเอกละครปัจจุบันจะใกล้มนุษย์ธรรมดา มีชั่วมีดี และผิดพลาดได้เสมอ

3. ท่วงทำนองสมมุติ (Symbolism) มีการสมมุติสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นแทนตามหลังมนุษย์ เช่น สมมุติความสุขของมนุษย์เป็นนกสีฟ้า (Blue Bird) แล้วก็ออกเสาะหากัน บางทีก็สมมุติเป็นบ่อทอง สมบัติโจร ลายแทง เพชรบนหน้าผากของเทวรูป เมืองลับแล สาวสองพันปี ฯลฯ ทำให้มนุษย์ออกเสาะหาด้วยความโลภ ในที่สุดมักจะไม่มีใครได้มา ใครโลภมากก็อาจถึงตาย โลภน้อยอาจรอดชีวิต มักจะแทรกการสอนศีลธรรมและการให้สติได้ด้วยเสมอ

4. ท่วงทำนองแนวคิด (Expressionism) เป็นละครที่มักจะไม่มีโครงเรื่องซับซ้อนอะไร แต่จะให้แนวคิดถึงสังคมปัจจุบัน ตามทัศนะของผู้แต่ง เช่นการใช้เครื่องยนต์กลไกกันมากๆ อาจจะลงท้ายได้อย่างไร คนอาจจะปรับเครื่องยนต์กลไกจนไปบังคับมันไม่ได้ เช่น เรื่องศึกคอมพิวเตอร์ หรือผจญภัยอวกาศ ซึ่งมีคอมพิวเตอร์เป็นพระเอก หนังเรื่องพิภพวานรทั้ง 2 ภาค (Planet of the Apes) เป็นตัวอย่างที่ดีของเรื่องเช่นนี้ คือหลังจากที่อเมริกาและรัสเซียคิดทำลายล้างกันจนหมดสิ้นแล้ว ในที่สุดโลกก็อยู่ในสภาพเกือบสลาย ลิงจึงเป็นใหญ่จับและล่ามนุษย์ไปฝึกเพื่อเป็นพวกลิงและใช้มนุษย์เยี่ยงสัตว์

5. ท่วงทำนองเทพนิยาย (Allegory) คือละครที่ตัวละครแต่งเป็นสัตว์ เช่นตัวแมวก็แสนกลไม่ซื่อ นกแก้วก็พูดมากเชื่อไม่ได้ หนูก็ว่องไวเอาตัวรอดเก่ง ฯลฯ บางทีตัวละครเป็นคนแต่มีชื่อตามอารมณ์และคุณสมบัติของมนุษย์เช่น นางอุตสาหะ นางวิริยะ นางขันติ นางมัธยัสถ์ ละครเช่นนี้มักนิยมเล่นกันตามโรงเรียน หรือเป็นละครอนุกาชาด ไม่มีเรื่องราวซับซ้อน มุ่งสอนศีลธรรมกันตรงๆ ดูง่าย เข้าใจง่าย ตัวธรรมะจะต้องชนะอธรรมเสมอ

6. ยังมีละครแบบอื่นๆ ที่ควรจะรู้จักคือ ละครองก์เดียวจบ เดิมในสมัยโบราณละครเล่นไปเรื่อยๆ ไม่มีการแบ่งเป็นตอนๆ ต่อมานิยมแบ่งละครเป็น 4-5 องก์จบ ซึ่งไม่นาน นักละครเห็นว่ายืดยาว จึงแบ่งละครออกเป็น 3 องก์ คือ องก์ที่ 1 แนะนำตัวละครและวางภูมิหลัง (Background) ต่างๆ ของตัวละครที่สำคัญ เพื่อให้คนดูเข้าใจเรื่อง องก์ที่ 2 ผูกปัญหาต่างๆ ทำให้เรื่องน่าตื่นเต้นเคร่งเครียด และองก์ที่ 3 เป็นการแก้ปัญหาเหล่านั้น และดำเนินเรื่องไปสู่จุดจบตามท่วงทำนองหรือแบบของละครดังกล่าวแล้วข้างต้น ปัจจุบันนี้ละครมีเพียง 2 ตอนเท่านั้น และมีการพักตอนกลางเรื่องเรียกว่า Intermission เพราะนักการละครถือว่าการซอยละครออกเป็นฉากๆ มีปิดเปิดฉากบ่อยๆ จะทำให้ความสนใจของผู้ดูขาดเป็นห้วงบ่อยๆ ไม่ติดต่อกัน ละครหรือหนังที่มีท่วงทำนองใหม่และควรจะรู้จัก ก็มีละครที่เรียกว่า "ละครองก์เดียวจบ" เกิดขึ้นภายใน 50 ปีมานี้เอง และยังคงแพร่หลายอยู่เป็นอย่างมาก ผู้เขียนละครองก์เดียวจบคนแรกชื่ออูจีน โอนีล (Eugene O' Neill) เนื่องจากขณะนั้นเป็นสมัยหลังมหาสงครามโลกครั้งที่ 1 โอนีลทำละครองก์เดียวจบด้วยมีความมุ่งหมายว่า การละครนั้นควรจะได้จัดแสดงต่อไป และเมื่อเศรษฐกิจของประเทศและโลกกำลังตกต่ำ ละคร

ในสมัยที่คนไม่สู้จะมีเงินมากๆ ควรจะมีลักษณะ

ตัวเล่นน้อยตัว

เครื่องแต่งตัวง่ายๆ และไม่ต้องใช้มากชุด

ฉากเดียว และเป็นฉากไม่ซับซ้อน

การซ้อมก็ไม่ต้องทำมาก เพราะตัวเล่นน้อย เรื่องก็สั้น

ตอนนั้นเศรษฐกิจของโลกตกต่ำยิ่ง ลงทุนให้กับการละครมากๆ เป็นของทำไม่ได้อยู่แล้ว ละครองก์เดียวจบนี้มีเหตุการณ์มากไม่ได้ จะมีเหตุการณ์ใหญ่ได้เพียงเหตุการณ์เดียว ซึ่งสั้นๆ แจ่มแจ้ง และพุ่งเข้าสู่จุดวิกฤต (Climax) และจุดจบของเรื่องขณะเดียวกันจะต้องตรึงผู้ดูไว้ตลอดเวลา ละครองค์เดียวจบนั้นเรื่องคำพูด ฯลฯ จะหย่อนแม้แต่ประโยคเดียวหรือจุดเดียวก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสั้นที่ดี เวลาเล่นมักจะใช้ประมาณ 30-60 นาที

ละครหรือภาพยนตร์ดนตรี (Musical Plays and Musical Comedy) ความจริงการใช้ดนตรีประกอบหรือดนตรีภูมิหลัง (Background Music) นั้น ผู้ทำละครใช้กันมานานแล้ว เพื่อช่วยเรื่องอารมณ์ ความรู้สึกและบรรยากาศ (Mood) ของละครหรือภาพยนตร์ตอนนั้น จะต้องมีทั้งร้องและการเต้นรำ การร้องและการเต้นรำนั้นจะเป็นการดำเนินเรื่องด้วย การร้องต้องมีคำร้องและคำร้องนั้นจะเป็นบทสนทนา หากตอนไหนตัวละครพูดและแสดงตามปกติก็ยังอาจใช้ดนตรีภูมิหลังหรือดนตรีประกอบได้อีกภาพยนตร์ไทยที่พยายามให้เป็นภาพยนตร์เพลงนั้นได้แก่เรื่อง "อีแตน" และ "เกาะสวาทหาดสวรรค์" ส่วนภาพยนตร์ฝรั่งที่นำมาฉายในประเทศไทยก็มีเรื่อง "มนต์รักทะเลใต้" (South Pacific) บุษบาริมทาง (My Fair Lady) มนต์รักเพลงสวรรค์ (Sound of Music) ถิ่นดาวร้าย (Westside Story) บุษบาหน้าเป็น (Hello! Dolly) ซึ่งเป็นหนังที่ได้รับตุ๊กตาทองเกิน 1 ตัวขึ้นไปทั้งสิ้น